

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).

Sugestie de citare a arhivei:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

This novel was digitized for the project **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration (AFCN).

Citation suggestion:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

MUZEUL ASTRA
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

ULBS
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

1501101

Z. C. ARBURE

Barcod! 562052-10

NIHILISTII

(DIN AMINTIRILE MELE)

EDIȚIA A DOUA

BUCUREȘTI
EDITURA LIBRĂRIEI SOCECÚ & Comp.
21, Calea Victoriei, 21
1896.

Prețul 1 leŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

180101

Stabilimentul grafic I. V. Socecŭ, Bucuresci.
44 455.

859-94(Arhiva Z. 6.)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

I.

Inpuşcat şi apoĭ spînzurat

Cel dintêĭ om, care m'a întîmpinat în Elveţia, imediat dupĕ ce descinsesem din tren fugind din temniţele Rusieĭ, era tovarăşul meŭ, ruteanul Martovicĭ. Ce maĭ tip de nihilist?

In vinele sale curgea adevĕratul sânge de Slav curat, fără amestecătură de sânge tartar, fără vicleşugul mongol şi stigmatul raseĭ — nasul turtit, cârn — al Muscaluluĭ. Martovicĭ era rutean din blagoslovita Pultava.

— Altă dată, îmĭ zicea tovarăşul meŭ, noĭ Martoviciĭ am fost comercianţĭ cu stare, dar, după moartea tateĭ, numaĭ mama a maĭ făcut comerciŭ vr'o treĭ anĭ de zile, apoĭ, fiindu-ĭ greŭ a urma, bătrâna a lichidat afacerile şi a închis prăvălia. Ar fi trebuit ca s'o ajut, dar soarta 'mĭ era alta. Pentru comerţ n'am avut aplicaţie de loc,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

căcĭ tata încă m'a stabilit în școala copiilor de marină din Herzon.

Acolo, lucru firesc, băiatul citi voiagiurĭ ale luĭ Dumont-Durville, citi apoĭ pe Walter-Scot, pe Cupper, pe Gustav Emar, pe Edgar Poe și în sufletul sĕŭ fraged se desvoltă o pasiune pentru călĕtoriĭ și aventure; fantazia sa nu visa de cât țĕrile necunoscute, popoarele sĕlbatice etc.

După isprăvirea școaleĭ de marină, Martovicĭ căpătă diploma de *schiper pentru vasele de cabotagiŭ*. El intrase imediat în serviciul uneĭ companiĭ de vase de pe rîul Dnipru, și circula între Herzon și Nicolaeff, Oceacoff, apoĭ umbla cu un vas la Eupatoria pentru sare, la Sevastopol, Odesa, pe Azov până la Rostov, la Eisk, la Bacu, pe malurile Caucazuluĭ până la Trapezont și Sinop.

Așa aŭ trecut vr'o treĭ anĭ.

La 1863 'l a murit tata, și mama 'l chemă acasă la Pultava. Aci el a stat vr'o șase lunĭ, ajutând mameĭ în daraverĭ de comerciŭ, dar în curând simți o groaznică plictiseală, sufletul sĕŭ cerea o activitate maĭ largă, maĭ plină de viață de cât acea de lângă tejghea. Martovicĭ rugă pe muma sa ca să'ĭ dea partea luĭ de moștenire. Partea sa realisată în banĭ s'a urcat la suma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de 9.000 ruble. Când Martovicĭ deveni stăpân deplin peste o sumă de banĭ așa de mare, i se păru că el e omul cel maĭ avut de pe lume. Pasiunea pentru aventurĭ, pentru călĕtoriĭ etc., se redesceptă în inima sa din noŭ, dar bătrâna sa mamă nicĭ în ruptul capuluĭ nu consimțea, ca să'ĭ deie drumul.

— Băiete, bagă'ți mințile în cap. Veĭ resipi ceia ce tata tĕŭ cu muncă mare a adunat, iar apoĭ ce aĭ să facĭ?

Martovicĭ cu chiŭ și vaĭ a convins'o în fine ca să'ĭ dea o parte din banĭ, vr'o 3000 ruble, iar restul să rĕmâe în banca din Pultava; cu acești banĭ hotărî el ca să'și satisfacă dorul de a se scutura puțin din amorțeala ce copleșise sufletul sĕŭ, și a pleca în lume pentru un timp oare-care.

— Am plecat de acasă, cu scop de a face un voiagiu de vr'o treĭ, patru lunĭ, și am rĕmas în străinătate aproape treĭ anĭ, povestĭa Martovicĭ. Inainte de toate plecaĭ la Viena, dar nu găsiĭ în acest oraș nimic interesant; apoĭ făcuĭ o călătorie în Italia și Paris, aci am găsit multe lucrurĭ foarte interesante, dar nimic în afară de lucrurĭ obicĭnuite. Hotărâĭ a visita Englitera și Londra. Am făcut și acest voiagiŭ. Londra 'mĭ a plăcut mult, dar după treĭ lunĭ de zile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mĕ plictisiĭ. Atuncĭ mĕ coprinse dorul de a vedea America. Am scris mameĭ, şi mama 'mĭ a maĭ trămis o mie de ruble; atuncĭ mĕ îmbarcaĭ pe marele vapor *Great-Eastern*, când acest vas pleca pentru a pune cablul telegrafic transatlantic. N'am plătit nimic pentru loc, de oare-ce mĕ angajaĭ ca şturman pe vapor, şi în loc de a plăti banĭ, am maĭ căpătat parale. Nu lucru mare, dar totuşĭ ceva! De alt-fel, pentru mine era ceva deja ca să fiŭ angajat într'o expediţie aşa de importantă. Şi apoĭ, trebuĭ să'ţĭ spun, că administraţiunea companieĭ alegea echipagiŭ, formându'l tot din oamenĭ spătoşĭ, voinicĭ, buniĭ marinarĭ. Se vede că am produs o impresiune bună, căcĭ imediat ce am arătat documentele mele, am şi fost angajat.

Priviĭ pe Martovicĭ, din cap până la picióre, făcându-ĭ o inspecţie minuţioasă. Era un tinĕr spătos, nalt, cu muschiĭ bine desvoltaţĭ, rumen, cu ochiĭ albaştri, blânzĭ, cu pĕrul bălan, un adevĕrat tip de rutean din Ukraina. In adevĕr că un ast-fel de om trebuia să facă o impresie bună, pentru a fi angajat ca marinar.

— Lucru era greŭ, zicea Martovicĭ, experienţă multă n'aveam încă, dar în vinele mele ferbea sânge, muschiĭ cereaŭ exercicie marĭ, muncă, nu glumă. Insă, vorbind serios,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lucru mult n'am avut a face, funcţia mea de sturman se mărginea prin zilele de dejurna la compas. Eram zece sturmanĭ, carĭ ne schimbam mereŭ zi şi noapte. Depunerea cabluluĭ transatlantic s'a făcut cu cea maĭ deplină exactitate, norocul ne servea minunat. Numaĭ odată, la distanţa ca de vr'o 600 mile de Valenţa, cablul s'a oprit, nu maĭ eşea din asvêrlitorul. S'a stricat mecanismul maşineĭ, şi am fost nevoiţĭ a sta pe loc câte-va ceasurĭ. Dar apoĭ iarăşĭ totul s'a reparat, şi am plecat înainte. Depunerea cabluluĭ a durat 24 zile. Am priimit acest jeton de argint din partea companieĭ telegrafice în memoria evenimentuluĭ, la care am luat parte.

Martovicĭ îmĭ arĕtă o medalie de argint.

— Dar vorbeştĭ englezeşte? îl întrebasem eŭ.

— Nicĭ un cuvînt. Pe vapor n'aveam tocmaĭ mare trebuinţă, cunoşteam bine profesiunea mea. Era de ajuns; dar apoĭ în America 'mĭ a fost greŭ de tot. Sosind la New-York am rĕmas făr de lucru. Mi s'a urît foc şi am plecat d'acolo. Visitasem Filadelfia, Washington, Cihago. De la Cincinat până la New-Orlean am mers *per pedes apostolorum*. De la New-Orlean am făcut o escursiune până la Texas. Credeam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

să văd acolo pe indianiĭ lui Edgar Poe, dar eroiĭ acestuĭ romancier devin acum o raritate antropologică. I-am văḑut însă la Halweston în calitate de bucătarĭ şi chelnerĭ. Aceştĭ din urmă 'mĭ-aŭ şters chiar ceamandanul cu haine şi rufărie. Bine că nu 'mĭ-aŭ furat şi parale. Supărat m'am întors la New-Orlean, unde întâlnĭĭ pe tovarăşul meŭ de la vapor, pe marinarul Wilhelmsohn. Am hotărît împreună cu dênsul ca să ne angajăm iarăşĭ ca marinarĭ; în curênd ne-am angajat în adevĕr pe termen de patru lunĭ, ca marinarĭ pe un bric spaniol numit *Santa Ana*, al căruĭ căpitan era un oare-care Gvido Castelcazza.

După aceasta Martovicĭ făcu din noŭ maĭ multe călĕtoriĭ, a fost la Venezuela, la Cuba, la Brazilia. Pe insula San-Domingo el căpătă frigurile galbene şi zăcu o lună de zile la spital, apoĭ după ce s'a însănătoşit iarăşĭ s'a întors pe bricul spaniol. La Cuba, pe atuncĭ era rĕscoala negrilor şi a partizanilor neatârnărel insuleĭ, carĭ se încercaŭ a mântui patria lor de sub jugul Spanieĭ. Negriĭ ardeaŭ casele plantatorilor; statele americane pe sub mână ajutaŭ pe resculaţĭ, trămiţêndu-le banĭ, arme şi pe voluntarĭ. Guvernul spaniol se lupta energic în contra resculaţilor, împuşcând pe prizonierĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Mai cu seamă crud cu insurgenții, zicea Martovicĭ, a fost general-guvernatorul Cubeĭ, mareșalul Choveliar. Malurile Cubeĭ erau blocate. Bricul nostru, care mergea spre Vera-Cruz, noaptea, ajungând în fața orașului Las-Nuvilas, așeḑat pe malul nordic al insuleĭ Cuba, a descărcat aci niște colete, ce le-am încărcat la Carlston. Această descărcare misterioasă mi s'a părut mie cam bănuitoare, mai cu seamă că observasem pe căpitanul nostru foarte agitat. Intrebat de noĭ că ce este, căpitanul ne-a răspuns că e marfă de contrabandă. Marinariĭ spaniolĭ nu consideră contrabanda de lucru imoral și se ocupă cu această meserie fără nicĭ o remușcare de conștiință. Spre dimineață noĭ întâlnirăm o canonieră de resbel spaniolă, numită *Sigaleza*. Vasul militar ne a abordat și a cerut hârtiĭ, apoĭ dându-ne drum, a ordonat ca să navigăm departe de malurile insuleĭ. Ne-am despărțit prietenește. Sosind la Vera-Cruz găsiĭ o scrisoare de la mama. Bătrâna mĕ chema acasă, colo, colo la Pultava, în Ukraina. Iar eŭ, caraghiosul, pentru ce—nu știŭ—umblam prin țĕrile depărtate pentru florile mĕruluĭ. Mama mĕ înștiința că 'mĭ-a trămis banĭ printr'o bancă din New York.

La Vera-Cruz am stat vr'o treĭ zile, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cărcând pe vas sandalul destinat pentru Rio-Janeiro. Pe drum aveam a trece prin Port-au-Prince, de pe Haiti.

Ne am apropiat de malul de la apus a insuleĭ Cuba numaĭ ziua a doua, iar a patra zi trecurăm canalul Baham şi apoĭ, într'un mod neaşteptat, în loc de a ne ţinea drumul înainte, ne am întors îndărĕt şi ne apropiarăm de orăşelul Las-Nuvilas. Gvido Castelcazza ne părea foarte îngrijit, mereŭ privea cu ocheanul diferite puncte de pe mal, mereŭ şoptea la urechĭ unora din marinariĭ spanioliĭ. A'l întreba era nedelicat; orĭ cum, el totuşĭ ne era căpitan!

Noaptea începurăm iarăşi a ne apropia de mal, iar apoĭ, când observarăm pe mal un foc, bricul fu îndreptat de-a dreptul spre acest punct luminat. După ce abordarăm, s'a început descărcarea unor lăd̨ĭ, carĭ eraŭ foarte grele. Eŭ cu Wilhelmsohn ajutam la descărcare şi de treĭ orĭ deja ne întoarserăm de pe mal pe vas. Bricul se ţinea lângă o pantă, acoperită cu o mădurişte. Lăd̨ile cu marfă le priimeaŭ pe mal nişte negri şi nişte europenĭ, carĭ le încărcaŭ imediat pe catărĭ, ce se îndreptaŭ spre munţĭ. Marinariĭ lucraŭ voios, conversaŭ cu mare animaţie şi beaŭ la vin; aşa am petrecut noaptea, dar cu toate astea n'am isprăvit predarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mărfeĭ. Se vede, mĕ gândeam eŭ, că mare contrabandă se întroduce. Incepu a se face ziuă. Căpitanul porunci a înceta cu descărcarea, apoĭ am redicat pênzele şi începurăm a ne depărta de mal.

N'a trecut însă nicĭ un sfert de ceas şi observasem un fum, care se apropia de noĭ: era canoniera *Sigalezza*. Adăogăm pânzele, ne punem pe fugă, şi suntem urmăriţĭ. Noĭ ţineam spre mare, canoniera ne apucă drept la curmeziş. Noĭ grăbim la fugă, canoniera după noĭ. Lucru firesc, că un vas ca al nostru nu putea să lupte cu un vapor. De pe vasul de resboiŭ ni se fac semnale de a ne opri, la aceste semnale nicĭ că respundem. De odată din canonieră se detaşază un fum alb, şi o ghiulea trece peste capetele noastre. Atuncĭ, vĕdênd că nu e nicĭ un chip de a fugi, căpitanul nostru îndreptă vasul spre mal, convins fiind că canoniera care sta în apă maĭ adânc nu va îndrăzni a ne urma tocmaĭ în apele pline cu vaduri necunoscute. O nouă ghiulea vine de ne loveşte drept în vas, apoĭ a treia în coastă, în fine a patra cade pe vas şi face explozie, fără însă a răni pe cine-va. Se ridică un tămbălău ne maĭ pomenit: marinariĭ sbeară, strigă, înjură; nimenĭ nu maĭ ascultă pe căpitan. In mijlocul învălmăşeleĭ el scoate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

un revolver, ordonă mie, la doĭ Spanioli, unuĭ American și luĭ Wilhelmsohn ca să dăm jos o luntrișoară, apoĭ ne trămite spre mal. Văsluĭam din toate puterile noastre, dar canoniera trimite drept nouă o ghiulea, apoĭ în curênd se apropie așa de aproape de noĭ, în cât dușmanul începe a ne împușca din pușcĭ. Noĭ lucram cu vâslele din resputerĭ, dar în curênd vedem că pe bricul nostru se dă jos stindardul Mexican și în locul sĕŭ se ridică sus pe catarg un cearșeaf alb.

Ne predam. Inima mi se făcu cât un purice, haitĭ! mĕ gândiĭ, am păţit'o pentru florile mĕruluĭ!

Canoniera, observând drapelul alb, încetase cu bombardarea; în curênd se deslipi de la ea o luntre, încărcată cu oamenĭ înarmaţĭ. Un ofiţer de marină, cu sabia în mână, ocupă bricul nostru; soldaţiĭ ne leagă cot-la-cot, Wilhelmsohn și Spanioliĭ înjură foc. Apoĭ bricul nostru luat la bucsir e tirit de canoniera spre Havana.

Eram prizonierĭ.

Afacerea aceasta era obiectul judecăţeĭ unuĭ tribunal militar, căcĭ Cuba fiind declarată în stare de asediŭ, noĭ am fost acuzaţĭ de a fi introdus arme și muniţiunĭ pentru insurgenţĭ. Pe bricul nostru s'aŭ găsit pușcĭ și două tunurĭ de munte. Alt-fel vorbind,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ne-aŭ prins cu mâna în sac. Apoĭ s'a dovedit cum că căpitanul nostru Gvido era un simplu flibustier, că bricul *Santa-Ana* de mult deja era pândit, și că am căzut în capcană. Am fost prin urmare niște criminalĭ și ca atare întemnițațĭ în monastirea de lângă spitalul unde zăcusem maĭ dăunăzĭ. Eram aruncațĭ grămadă într'un beciŭ umed, lipsit de aier, avênd niște rogojine drept așternut.

Judecata a durat douĕ sĕptămânĭ de zile, apoĭ am fost scoșĭ din beciŭ și aduși înaintea uneĭ comisiunĭ de ofițerĭ, care fără multă ceremonie și procedură lungă, ne a declarat că suntem condamnațĭ la *muerte* (la moarte) prin *archebusare* (împușcare).

— Lucru de observat, adăogă Martovicĭ după o pauză, că în acest verdict am fost trecut sub nume de Florenzo Martovalosa! A! ce zicĭ? Un rutean djet-bedjet, născut la Pultava, și care se numește Florenzo Martovalosa..... și apoĭ maĭ era scris „de naționalitate necunoscută“, dar totuși *sinior*. Rîsesem de această întêmplare. Apoĭ Martovicĭ urmă cu povestirea:

— Eŭ cu neamțul meŭ Wilhelmsohn și încă cu doĭ Americanĭ declararăm tribunaluluĭ militar, că fiind străinĭ, n'am știut ce fel de vas e *Santa-Ana*, că nu înțelegem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

boabă spaniolește și că în fine implorăm *misericordia.*

La aceasta tribunalul militar ne a răspuns, că pentru un consiliŭ de resbel aceste lucrurĭ n'aŭ absolut nicĭ o importanță, că guvernul spaniol în toate ziarele, chiar acele ce se tipăresc la Vera-Cruz, a declarat că Cuba e blocată, și că pentru a da o pildă bună e necesar să fim împușcați.

Martovicĭ tăcu puțin, apoĭ încruntând fruntea zise:

— Știĭ că eŭ unul din copilărie eram cam superstițios.

— Așa-ĭ! respunsesem, 'mĭ aduc aminte că în pension când eram, tu te temeaĭ de întuneric și noĭ iți făceam adese orĭ multe bazaconiĭ, pentru a te speria.

— Imĭ aduc bine aminte. Eĭ bine!.... știĭ tu că pe bricul *Santa-Ana* noĭ cu căpitanul nostrŭ eram tocmaĭ treĭ-spre-zece! Guvernul din Cuba avea maĭ cu seamă mare ciudă pe Gvido. Consiliul de resbel nu'ĭ zicea de cât: insurgente, blăstemate și așa maĭ departe. Președintele tribunaluluĭ îl numea diavol care merita a fi împușcat fără altă judecată. Gvido la rîndul sĕŭ nu rĕmânea maĭ pe jos, înjura tribunalul foc, pe guvernorul Choveliar îl numea *diablo* și mereŭ striga *viva independencia!* Aceste scene

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se petreceaŭ zilnic, când eram aduşĭ, în lanţurĭ, înaintea tribunalului militar; restul zileĭ marinariĭ spaniolĭ jucaŭ cărţĭ, rîdeaŭ şi cântaŭ cântecele populare între patru ziduri ale temniţeĭ noastre umede. Eŭ şi Neamţul, având temperamentul oamenilor de la nord, nu puteam să luăm parte la acest fel de viaţă, şi zilele întregĭ şedeam culcaţĭ pe rogojine, gândindu-ne la soarta ce ne aşteaptă.

Intr'o zi îmĭ veni în gând a cere intervenţia diplomatică. Dar cum s'o fac? Până la Madrid era departe, iar la Mexico nu exista nicĭ un consulat rusesc; ambasadorul rus din Washington n'avea face cu mine, şi apoĭ în ce mod puteam eŭ să daŭ de ştire ambasadeĭ mele? Aflaĭ cum că la Havana se găseşte un German, din comercianţĭ, care trece drept vice-consul al Rusieĭ. Ceruĭ de la tribunal, după sfatul tovarăşilor americanĭ şi a luĭ Wilhelmsohn, permisiunea de a avea o întrevedere cu această pĕrsoană diplomatică. Cererea mea a fost satisfăcută.

Vice-consulul rus a fost un precupeţ, care avea o plantaţie de tutun; domnul acesta avea o fisionomie pe care era scrisă o satisfacţie idiotă, o mulţumire bestială de viaţa, de posiţiunea'ĭ în societate. El s'a speriat foc de cele care mi s'aŭ întîmplat; şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mĕ întreba cu mare curiositate despre Rusia. Se vede c'această ţară, pe care el o represinta, îĭ era cu desăvĕrşire necunoscută şi că eŭ eram cel dintêĭ supus rus, pe care el vedea înaintea sa. Lucru firesc că acest vice-consul rus nu ştia o boabă rusește. Intr'o limbă germană, amestecată cu spaniola, dênsul mĭ-a explicat cum că nu se amestecă în politică, că nu e de cât agentul ministeruluĭ de domenie (gosudarstvenich imuşcestv), însărcinat de a trimite la Petersburg fie-care an semânţă de tutun de Havana, care se seamănă la Caucaz. Această explicare mĕ făcu să încep a despera.

Tovarăşul meŭ Wilhelmsohn nu perdea presenţa de spirit; el, ca German, nădejdui că numele singur al luĭ Bismarck il va scăpa din belea. Pe mine chiar, pe tovarăşul sĕŭ de nenorocire, el se încerca mereŭ a mângâia cu speranţa în protecţiunea consululuĭ german, un om foarte de treabă. Dar în curênd şi bietul meŭ Neamţ începu a deveni melancolic. Consulul german, cu care el a avut întrevederea, nu 'ĭ-a zis nimic mângâetor, iar când, înaintea consiliuluĭ de resbel Wilhelmsohn amenințase pe judecătoriĭ sĕĭ cu Bismarck, aceştia 'ĭ-aŭ rĕspuns că Bismarck poate să fie mare om în Europa, dar că aci pe insula Cuba n'are absolut nicĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

o influenţă. După această explicaţie, bietul meŭ Neamţ s'a descurageat cu desăvêrşire. Singura noastră mângâere de atuncĭ a devenit fumatul unor ţigărĭ de havana delicioase.

Intr'o zi observasem noĭ, că tovarăşiĭ noştri americanĭ, carĭ la rêndul lor aŭ avut întrevedere cu consulul respectiv, aŭ devenit de o nepăsare manifestă pentru soarta lor, eĭ umblaŭ acum în curtea temniţeĭ cu flegma obicĭnuită Americanilor, rîdeaŭ în nas judecătorilor şi fumaŭ ca niştе Turcĭ.

Aşa trecură vr'o zece zile. Intr'o zi, îmĭ aduc aminte, Wilhelmsohn a avut din noŭ întrevederea cu consulul sĕŭ, şi după aceea îmĭ comunică sub mare secret că consulul 'ĭ-a zis cum că a făcut niştе demersurĭ pe lângă guvernul spaniol, în favoarea sa şi a mea, dar că i s'a respuns, că guvernul nu va tolera amestecul diplomatic în afacerile interne şi că guvernorul Cubeĭ e hotărît a ne împuşca pe toţĭ. După acest respuns noĭ doĭ perdurăm orĭ-ce speranţă. Wilhelmsohn, după maĭ multe zile, formase un alt project, pe care mi'l împărtăşi; el se hotărî a se adresa către consulul american, declarându'ĭ că e German naturalisat din statul Kanzas. Acest noŭ proect a fost destăinuit consululuĭ german, care'l aprobă, zicând cum că în aceste ţĕrĭ depărtate numaĭ guvernul Statelor-Unite din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

America și representanții sĕĭ aŭ o valoare oare-care, restul lumeĭ nu se consideră de mare treabă. Consulul german a promis de a vorbi despre Wilhelmsohn și mine în persoana luĭ d. Djessi, consulul american, rugându'l de a ne lua și pe noĭ sub protecțiunea sa. Așa dar, după acest plan eram acum patru Americanĭ, iar restul de 8 marinarĭ cu căpitanul Castelcazza, fiind de origină spaniolă, nu puteaŭ în nicĭ un chip să beneficieze de protecțiunea străină.

A doua zi Neamțul meŭ a fost scos din temniță; sosise consulul american, care avea permisiunea de a ne vedea. Inainte de toate el avu o conversație cu Wilhelmsohn. După dênsul veni rêndul meŭ. D-nu Djessi mĕ privi din cap până la picioare, apoĭ, cu ajutorul tâlmaciuluĭ, ascultă povestirea mea fantastică despre naturalisare în America, surîse și-mĭ ḑise că nu e convins dacă va isbuti să scape cel puțin pe ceĭ doĭ adevĕrațĭ Americanĭ, ne cum a mĕ scăpa pe mine. Cu toate astea însă, va încerca.

Auzind aceasta, noĭ doĭ, eŭ și Wilhelmsohn, emoționațĭ precum am fost, 'ĭ-am căzut la picioare. D-nu Djessi ne rădică și cu lacrimĭ în ochĭ repetă promisiunea de a se interesa de noĭ.

Consulul american era tip de *ianki*, uscat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înalt, cu păr roşcat, barba stufoasă, foarte puternic croit de natură, de şi părea un om ca de vr'o 60 de anĭ. In ochiĭ sĕĭ cenuşiĭ de pisică se oglindea o energie neclintită. El era îmbrăcat într'o haină albă de vară, cu o pălărie de panama în cap. Vorbind cu noĭ, mereŭ scotea dintr'un buzunăr tutun şi'l băga în gură, apoĭ scuipa la dreapta şi la stânga tutunul rumegat cu saliva.

Peste o zi după asta, aflasem că afacerea noastră stă prost de tot; la intervenţia consulului Djessi, guvernorul Cubeĭ a respuns, că nu poate permite corpuluĭ diplomatic a se amesteca în daraverile interne ale statuluĭ spaniol, că naturalisarea mea şi a luĭ Wilhelmsohn în America e maĭ mult de cât îndoelnică, de oare-ce eŭ am declarat înainte că sunt supus rus, iar Wilhelmsohn s'a ţis German, că în fine, de sigur, si ceĭ-lalţĭ doĭ, aşa ţişĭ Americanĭ, sunt nişte vagabonzĭ, carĭ înşală pe consulul american.

Aceasta a fost primul resultat al interve nireĭ americane în favoarea noastră.

Din altă parte însă intervenţiunea consulului supărase autoritatea spaniolă, care hotărî a isprăvi cu noĭ cât maĭ iute. Orĭ-ce comunicare cu lumea din afară încetă; din când în când aflam noĭ că d. Djessi nu se da îndărĕt, că se luptă pentru noĭ, ame-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nințând guvernul local cu intervenția statului american. Intr'o zi aflasem chiar că consulul american telegrafiase la New-Orlean, cerênd trămiterea unuĭ monitor de resbel.

— Ştirile acestea, povestea Martovicĭ, redicară curagiul nostru. Singura preocupare a noastră era de a afla, dacă corabia de resbel va putea sosi la timp. Zilele curgeaŭ într'o nelinişte groaznică, între speranța de scăpare şi desperarea unor condamnaţĭ la moarte. Petreceam aceste zile în a ne agăța de zăbrelele ferestrelor pentru a privi marea şi a vedea dacă nu vine monitorul de resbel.

Tovarăşiĭ noştri spaniolĭ, carĭ, la urma urmelor, aŭ aflat despre afacerea noastră, deveneaŭ nemulțumiţĭ de posiţiunea noastră privilegiată; părerea lor era că înaintea morței trebue să fim toţĭ egalĭ, că nu e drept ca eĭ să fie împuşcaţĭ, iar noĭ să scăpăm, lucru de alt-fel foarte logic.

Wilhelmsohn îmĭ declarase într'o zi, că consulul german, sprijinit acum de către consulul american, are de gând a interveni astă-dată în comun acord pentru a întări intervenţiunea şi maĭ mult. Această nouă combinaţiune mĕ îngrijise; obĭectaĭ Neamțuluĭ meŭ, că părerea mea este, ca consulul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

german să nu se mai amestice, că intervenţiunea sa poate să strice ceea ce face consulul american.

— Trebuĭ să ne ţinem de una din douĕ, saŭ că suntem naturalisaţĭ americanĭ saŭ nu!

Această obĭecţiune a convins pe Germanul, care în faţa morţeĭ s'a lepădat de protecţiunea germană şi chiar de gloria luĭ Bismarck.

A doua zi după această consfătuire, afacerea noastră iute a mers spre sângerosul desnodământ. Autorităţile militare hotărîră să isprăvească.

— Seara, 'mĭ aduc bine aminte, zise Martovicĭ după o pausă, pe la ora 10, ni s'a comunicat, că vom fi executaţĭ mâine dimineaţă, de oară-ce guvernorul Choveliar confirmase verdictul tribunaluluĭ de resbel. Eram avisaţĭ de a ne *pregăti de moarte;* spre noapte păzitorĭĭ ne aŭ pus cătuşe la picioare, apoĭ ni s'a permis de a scrie scrisorile către rudeniĭ, şi în fine ni s'a servit o cină bună, cu mult caşcaval, vin roş şi ţigărĭ. Pe la orele 12 noaptea, în temniţă aŭ sosit treĭ călugărĭ, pentru a spovădui şi griji pe celĭ doritorĭ de a muri creştineşte. Toţĭ devenirăm paliḑĭ ca ceara, unĭĭ tremuraŭ de emoţie. Cuirasatul american nu sosise; la scrisoarea noastră, a celor patru A-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mericanĭ, domnul Djessi nu ne-a respuns de loc. Eram topiţĭ!

Neamţul meŭ perdu orĭ-ce curagiŭ; culcat pe rogojină, dênsul plângea ca un copil; eŭ (Martovicĭ îşĭ încruntă sprîncenile, apoĭ gânditor zise) eŭ devenisem impasibil, de şi simţeam fiorĭ recĭ dealungul spinăreĭ. Ateist nu sunt, dar nicĭ ortodox nu sunt; cred în Dumnezeŭ..... dar mi se părea stupid de a muri aşa tam-ni-sam. De aş fi fost un flibustier, ca tovarăşiĭ meĭ spaniolĭ, saŭ de aş fi luat parte la rĕscoala Cubanilor, nu 'mĭ-ar fi părut aşa de jale de a muri, dar aşa!.... Americaniĭ fumaŭ ca Turcĭ şi tăceaŭ mâlc. Inainte eĭ se certară rĕŭ cu Castelcazza, dojenându-l că nu 'l-a prevenit despre expediţiunea sa, că ne-a înşelat. Injuriĭ curgeaŭ reciproc.

— Nebun eram sĕ vĕ spun! respundea Castelcazza; atuncĭ pe care din voĭ aş fi putut angajea?

— Aşa-l! ziseră practiciĭ Americanĭ, omul are toată dreptatea.

Această logică ne revoltă foc, pe mine şi pe Neamţul meŭ.

Castelcazza se spoveduise, se grijise cu multă evlavie, apoĭ se culcă pe rogojină şi aprinse o ţigară de havana.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Călugării cetiră pentru noi toți un „de profundis“; apoi plecară.

Temnița deveni tăcută, ca și morméntul care ne aștepta.

Unii din Spanioli adormiră chiar, pentru ultima dată în această viață. Eŭ și Wilhelmsohn n'am putut ațipi.

Mĕ lungii pe rogojină și meditaĭ, cu ochii deschiși....

— Despre ce te gândeaĭ? întrebasem.

— Despre ce? Despre tot ce a trecut în viața mea. Memoria mea recapitula șirul întreg al vieței mele, de la copilăria cea maĭ fragedă. Mintea par'că se grăbea a încheia socoteala trecutului, par'că simțea că se apropie ora supremă, pentru a'și da socoteală despre întregul trecut.... Iată copilăria... apoi viața de școală... întêia mea navigațiune pe Dnipru, apoi pe Marea neagră... iată căsuța părintească din Pultava, grădinița cu garofițe, cu mac și floarea soareluĭ, iată și tata... mama! Despre mama mĕ gândeam mult: e departe, foarte departe mama! Acolo, acum e ziuă; mama cu bucătăreasa sunt la cuhne, pregătesc bucate pentru prînz. Biata mamă se tot gândesce la mine, îĭ trec fel de fel de gânduri despre mine: băiatul e departe și singur, și dacă a recit, s'a îmbolnăvit, zace în friguri. Cine îl va îngriji?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Orĭ-ce gând negru ĭ-ar fi trecut prin minte, desigur însă nimic analog cu posiţiunea mea reală, cu condamnarea la moarte. Că puteam să rĕcesc, că puteam să mor de vr'o boală năprasnică, că puteam să mĕ înec, că niște sĕlbaticĭ puteaŭ să mĕ omoare, toate acestea se puteaŭ întêmpla, dar să fiŭ condamnat la moarte ca flibustier, ca insurgent de pe insula Cuba.... aceasta era imposibil.

Martovicĭ făcu o pauză, apoĭ surîse și urmă:

— Evident... că era imposibil... Gândeşte-te... un Rutean, un Florentiĭ Tarasovicĭ Martovicĭ, născut la Pultava, s'a făcut flibustier mexican și a fost prins transportând arme pe insula Cuba!... Lucru cu neputinţă! A plecat omul în călătorie, a avut ceva părăluţe, a petrecut la Viena și Paris... și apoĭ hodoronc-tronc s'a prins făcênd parte din o bandă de Spaniolĭ, carĭ se ocupaŭ cu transportarea armelor pe o insulă în rescoală!... ca atare a fost condamnat la moarte și mâine hîrștĭ!... 20 gloanţe în pĭept!... Da, groaznică e ultima noapte a unuĭ condamnat la moarte!! Aĭ cetit descrierea acesteĭ nopţĭ de Victor Hugo?! Eĭ bine.... e și maĭ groaznică... Sunt de părere, că oameniĭ carĭ condamnă la moarte pe semeniĭ lor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

trebue să ordone executarea sentinţeĭ imediat după pronunţarea verdictuluĭ, căcĭ crudimea de a maĭ lăsa pe condamnatul la moarte în viaţă e aşa de rafinată, aşa de crudă, în cât... Brre! Si acum simţ fiorĭ recĭ, când îmĭ aduc aminte despre acea noapte !...

Pe la orele 5 de dimineaţă am fost sculaţĭ din somn. Bietul meŭ Neamţ, care adormise, sări în picioare ca opărit; zăpăcit, strigă cu o voce de spaimă: *Schon!* Apoĭ începu a plânge. El se apropie de fereastra temniţeĭ, de sigur pentru a vedea, dacă în curgerea nopţeĭ n'a sosit cum-va cuirasatul american. Şi a vĕzut că speranţa noastră n'a venit. Portul şi marea eraŭ liniştite, suprafaţa apelor lină şi frumoasă. Colo departe, departe pe orizont se vedea situat un vas de comerciŭ... şi atât.

Toţĭ s'aŭ sculat cu o supunere de vite, destinate pentru abatoriŭ; marinariĭ se îmbrăcară şi luară pălăriĭ. Castelcazza aprinse o ţigară şi începu a înjura. Călugăriĭ iarăşĭ aŭ venit şi citesc prohodul. Spanioliĭ ascultă cu resemnaţie.

„Nu ascunde faţa ta de la mine în ziua „nevoilor mele, zic călugăriĭ în ruga lor pe „latineşte, şi toţĭ plâng; pleacă urechea ta „către mine în ziua când strig, căcĭ zilele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

„mele ca fumul pĭer, și oasele mele ca un „tăciune ard. Lovită este inima mea, și s'a „uscat ca iarba; de vocea suspinuluĭ meŭ „oasele mele se lipesc de carnea mea."

După rugăciune, Americanii, cu privirile stinse, 'și bag fie-care câte o fărămătură de tutun în gură. Eŭ încerc a nu mĕ maĭ gândi la alt-ceva, de cât a nu perde curagiu, de a nu părea desperat; dar simț că genunchiĭ mi se încovoae, că picioarele 'mĭ tremură. N'am dormit noaptea de loc și nervii sunt sleiți. Soldații ne scot fearele de la picioare și păzitoriĭ ne aduc dejunul. Dar nimenĭ nu vrea să mănânce. In fine iată că se deschide ușa și pe pragul eĭ apare bĕtrânul nostru păzitor, care cu un gest politicos ne invită să eșim, zicênd:

— Signores!

Wilhelmsohn, alb acum ca zăpada, ese cel dintêĭ, fumând o țigară; după el merge un Spaniol, apoĭ ceĭ-laiți Spanioli; Americaniĭ pun mâinele în buzunariĭ bluzelor și es cu pașiĭ de rață aĭ marinarilor; după eĭ es eŭ.

Dimineața era frumoasă, caldă, senină!...

In curte mare zarvă, mișcare... soldați, ofițerĭ, amploiați, civilĭ, publicul privilegiat. Suntem dușĭ afară de zidurile temniței, trecem o șosea, la stângă se vedea Havana, la dreapta era marea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

După ce făcurăm vr'o jumătate de chi. lometru, am observat că la respîntea şoselelor, pe un loc neted, stă un pluton de soldaţi... *Aci!* trecu în mintea noastră. Procesiunea nóstră intră în careul compus din soldaţi. La stânga, sub nişte copaci, vedem un şir lung de gropi. — „Sunt pentru noi!“ trece iarăşi prin mintea noastră.... Eu strîng mâna lui Wilhelmsohn şi, instinctiv, mĕ ţin aproape de Americani. Pentru ce? Nu ştiu, dar un instinct mĕ făcea pe mine şi pe Neamţul ca să ne depărtăm de tovarîşii noştri Spanioli şi să ne alipim de Americani.

Suntem lăsaţi grămadă în faţa soldaţilor, avênd în frunte pe călugări, cari ţin în mâini crucea Celui restignit pentru mântuirea lumei. Involuntar privirea noastră este atrasă de această cruce, care ne pare că străluceşte acum într'un mod neobicinuit. In faţa noastră staŭ soldaţii, ofiţerii, nişte cinovnici.... Se aude toba, ni se porunceşte ca să scoatem pălăriile. Un ofiţer începe a citi verdictul în limba spaniolă.... Apoi Castelcazza 'şi pune iarăşi pălăria în cap şi bagă ţigara în gură. Nimeni nu 'i zice nimic, el începe a înjura. Ceĭ-l-alţi remân tăcuţi, par nişte vite aduse la tăere. Wilhelmsohn aruncă încă o privire asupra măreĭ şi 'mi şopteşte apoi:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Suntem perduţi!

Eŭ simt că picioarele 'mĭ tremură, că inima 'mĭ bate tare, iar înaintea ochilor meĭ vĕd nişte puncte luminoase ca diamanturĭ. Eŭ strîng tare mâna Neamţuluĭ. Verdictul s'a citit iute, iute, dar.... aş fi dorit ca să nu să isprăvească nicĭ o dată citirea sa.

Pe jumătate ameţit, vĕzuĭ că publicul din faţa noastră începu a se mişca, părea că oamenii se daŭ în lăturĭ; din spre oraş, pe şosea venea o trăsură în fuga mare a cailor. Era un echipagiu american înalt, tras de patru catîrĭ.... Nu voĭ uita nicĭ o dată acest moment!.... In trăsură şedeaŭ doĭ oamenĭ. Un negru mâna catîrii. Aud sunetul zurgalăilor, sgomotul roatelor... Ofiţerii se întorc — toţi privesc echipagiul.

Trăsura s'a oprit lângă mulţime; ceĭ doĭ oamenĭ săriră din echipagiu; unul din eĭ aruncă panama sa vizitiuluĭ şi puse în cap *chapeau-clac;* apoĭ luă ceva din trăsură şi desfăşură drapelul falnic al Statelor-unite din America..... Am vĕzut acele stele albe pe fondul albastru..... şi inima mea tresaltă de emoţiune.

— Djessi! 'mĭ şopti Neamţul.

— Dar ce maĭ poate el..... acum! rĕspunseĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Un alt domn, tot în cilindru, 'l urmà. De sigur că era secretarul consulului.

Aparițiunea acestuĭ om, drapelul Americeĭ, produseră mare impresie. Consulul s'a oprit, lăsând ca citirea verdictuluĭ să se isprăvească. Apoĭ, când toba începu a bate, el și cu secretarul sĕŭ puseră pălăriile în cap. Ochiĭ tutulor furà aţintiţi asupra sa. El avea înfățișarea unuĭ om convins de o mare răspundere și plin de demnitatea misiuneĭ sale. Figura sa puternică represinta cât se poate de bine viguroasa națiune, al căreĭ representant adevĕrat a fost. Imbrăcat în frac, el avea încinsă peste umerul drept eșarpa Statelor-unite a Americeĭ. Acest semn arĕta autorităților spaniole, cum că în fața lor să află acum nu un simplu *signor* Djessi, ci consulul Americeĭ de Nord. Emoțiunea mĕ înecà, am fost silit să 'mĭ plec capul spre umĕrul luĭ Wilhelmsohn. Ce vreĭ, slăbiciune omenească!

De o dată sĕ auzi comanda. O mișcare se făcu între soldaţi, apoĭ în public. Se aud niște ordine....

In acest moment tocmaĭ vĕzuĭ că d. Djessi puse cilindrul în cap și cu un pas sigur se apropiă de un ofițer superior. El ține drapelul sus, apoĭ vorbește ceva tare în limba spaniolă. Ofițeriĭ răspund cu aerul supărat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

consulul american la rêndul sĕŭ strigă, apoĭ arată cu mâna stângă eșarpa. Ofițerii, cu sabia scoasă din teacă, 'l înconjoară. Aud strigăte!

Din dosul soldaților ĭes șapte militarĭ, fără arme, avênd niște frînghiĭ în mâinĭ. Eĭ se apropie de Castelcazza, 'l apuc de umerĭ și 'l tîrăsc spre un copac, la marginea uneĭ groape. Castelcazza înjură, se luptă. Aud cum strigă:

— Diablo Choveliar!

Ceĭ șapte se reped spre alt Spaniol și 'l leagă, apoĭ un alt și un alt. Călugării, la o parte, citesc ceva din cărțile lor de rugăciune. Acum se leagă ochiĭ cu batista luĭ Castelcazza.... Eŭ 'mĭ întorc privirea.... voĭ să mĕ rog.... și vĕd c'am uitat cuvintele de rugăciune..... Iată încă p'unu aŭ legat lângă groapă. Acum e rêndul nostru — al Americanilor. Oamenii aŭ pus deja mâna pe unul din supușiĭ americanĭ. Consulul Djessi deveni roșu ca racul. El se depărtează din grupul ofițerilor, cu pașiĭ repezĭ se apropiă de noĭ și cu o mișcare majestoasă îndepărtează pe oamenii cu frînghiile. Ofițerii se supără, se arunc cu săbiĭ asupra sa... Strigăte, sgomot.... aud vocea luĭ Djessi:

— In numele Statelor-Unite.... o picătură de sânge, și orașul Havana va fi bombardat mâine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Unul din ofițerĭ îl lovește cu sabia peste umĕr, Djessi 'ĭ aplică o palmă zdravănă peste obraz; ofițerul e apucat de alțĭ ofițerĭ și tîrît îndărăt. Soldațiĭ înconjoară pe Djessi și 'l împing spre public. Pe American îl tîrăsc acum cu sila spre un copac.

Iată și al doilea American legat, apoĭ vine rêndul meŭ.... și a luĭ Wilhelmsohn. Noĭ doĭ ne-am îmbrățișat, apoĭ furăm despărțițĭ. Picioarele mele deveniră ca de lemn, mergeam poticnindu-mĕ, scăpând pălăria, care căzu jos. Simțiĭ că pĭerd conștiința.... Era un moment, despre care nu'mĭ maĭ aduc aminte de loc. Știŭ că frînghiele mĕ strîngeaŭ tare, la spate aveam trunchiul copaculuĭ. Inaintea ochilor aveam niște luminĭ, amețisem.... Inima par'că nu maĭ bătea. — Un singur lucru mĕ preocupa, acela că Djessi e aci, lîngă noĭ, că nu ne părăsește, căcĭ auzeam mereŭ vocea sa sonoră.... Inaintea noastră se înșiră soldațiĭ, carĭ încep a încărca puștile lor. „Aceștia ne vor împușca!“ trece prin gândul meŭ, ca fulger. Djessi ĭese iară din public și trece dinaintea soldaților înșirați, ținînd drapelul în mână; un ofițer voește să 'l oprească, și primește o palmă. Alțĭ ofițerĭ îĭ strigă ceva, el dă din cap negativ. Iată'l se apropie de ceĭ doĭ Americanĭ, aruncă cilindrul pe pămênt și, desfășurênd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

drapelul sĕŭ, acopere cu stofa sa pe noĭ toţĭ patru, legând capĕtul de funia, cu care era legat Wilhelmsohn. Toate astea le făcu cu demnitate, apoĭ 'şĭ descheĭe fracul şi se aşează înaintea noastră, arătênd cu mâna soldaţilor pĭeptul sĕŭ deschis.

Iată tot ce am vĕzut şi despre ce 'mĭ aduc aminte cu toate detaliele.... Simţeam ameţeală, greaţă. Mĕ rezimaĭ de copac, ca să nu cad înainte, când voĭ fi împuşcat! Pentru ce? Nu ştiŭ!

Eram apoĭ legat la ochĭ. Cine 'mĭ-a legat batista — nu ştiŭ. Trecu vr'o minută, care 'mĭ a părut lungă ca o viaţă întreagă. Spre dreapta auziĭ o detunătură.... „S'a început", trecu prin creerul meŭ..... Aud un suspin depărtat.... Iată a doua descărcătură de puştĭ, apoĭ a treia maĭ aproape de mine, a patra şi maĭ aproape.—Dumnezeul meŭ, ce lungă e viaţa în ultimele momente!... a cincea descărcătură — aci, aproape de tot.... mi se părea.... Eĭ, şi de ce să nu 'ţĭ spuĭ, în acest moment eram cuprins de spaimă, eram prea emoţionat, căcĭ tortura morală a durat prea mult... Cu toate astea, nu ştiŭ de ce, dar mi se tot părea că lângă mine se află el— Djessi. Auzeam parcă vocea sa.... Dar ĭată că se aude a cincea salvă, apoĭ a şasea, a şaptea.... Dumnezeul meŭ, auziĭ un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

suspin adênc, un strigăt de durere, apoĭ un rîgăit suprem de agonie.... Acum e rêndul meŭ—îmĭ trece prin gând. Doamne! Pentru ce atâta chin....? Trece o clipă, douĕ secunde, treĭ, cincĭ—nimic! Aud alergătura lângă noĭ. Cine-va înjură, sbeară, o mână rupe batista de pe ochiĭ meĭ, apoĭ cine-va mĕ desleagă, frînghia cade. Imĭ vin în fire, privesc..... Djessi e înaintea noastră, ţiind în mână drapelul înstelat al Americeĭ. Wilhelmsohn şi Americaniĭ sunt deslegaţĭ ca şi mine— noĭ toţĭ stăm grupaţĭ în dosul d-luĭ Djessi, iar în faţa noastră stă plutonul de soldaţĭ, cu puşcile îndreptate spre noĭ. Djessi strigă ofiţerilor:

— Se va alege praf din Havana, dacă o picătură de sânge va curge! Ofiţeriĭ spanioliĭ arată pumniĭ, înjură, dar nu îndrăznesc a ordona foc. Suntem scăpaţĭ! Suntem scăpaţĭ! îmĭ zice Wilhelmsohn.

Da, am fost scăpaţĭ, mulţumită bărbăţieĭ consululuĭ American, care din pieptul seŭ ne-a făcut scutul în contra gloanţelor soldaţilor. Temêndu-se de a nu răni pe representantul Americeĭ, autorităţile spaniole aŭ fost nevoite să capituleze.

Wilhelmsohn plângea de emoţie, noĭ toţĭ tremuram ca vergele. Intr'un mod instinctiv privirile noastre se îndreptară spre dreapta,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

colo unde aŭ fost tovarășiĭ noștri de nenorocire. Vaĭ! o esclamare de groază isbucni din piepturile noastre. Lângă fie-care din copac, se svîrcoleaŭ în agonie, scăldațĭ în sânge, tovarășiĭ noștri spanioliĭ! La doĭ sângele curgea din gură şiroaie!... Castelcazza era mut deja, capul 'ĭ-a căzut pe piept... Soldațiĭ îl deslegară, și el căḑu în groapă, ca un sac plin cu nisip. Alțiĭ se maĭ chinuiaŭ.... Blestemat să fie războĭul civil.... Blestem! blestem!... Și aceștia sunt niște creștinĭ, niște oamenĭ, carĭ se închină luĭ Christos !!...

Martovicĭ tăcu. Eŭ asemenea. Desigur că în memoria prietenuluĭ meŭ s'a redeşteptat groaznica imagine din trecutul sĕŭ povestit, și sub povara acesteĭ imaginĭ era firească o reculegere momentană. După o pauză, Martovicĭ zise:

— Ce să 'țĭ maĭ spun?! La început nu credeam tocmaĭ c'am scăpat. Mi se părea cum că e o simplă amânare, că n'am scăpat de cât pentru moment, că Spanioliĭ cu sila ne vor lua și ne vor tîrî spre copacĭ; dar Wilhelmsohn îmĭ strîngea mâna și 'mĭ zicea în nemțește, că Spanioliĭ aŭ consimțit a ne lăsa pe garanția luĭ Djessi, până ce se va priimi o depeşă de la Chovelier. D-nu Djessi, în adevĕr, cheamă pe secreta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rul său și, luând de la el un carnet, scrise pe o hârtie o chitanță, pe care o înmână unuia din ofițeri. Apoi cu mâna tremurândă el ne arătă echipagiul său. El nu ne-a lăsat să facem un pas, fără ca să nu ne urmeze, ca și cum se temea ca să nu fim iarăși luați pe sus de soldați, cari ne înconjurau și ne înjurau.

D-nu Djessi împinse p'un American pe capră, cel-alt se urcă în echipagiu, eu și Wilhelmsohn ne-am așezat pe scaunul dinainte. După ce ne-am așezat, consulul s'a urcat la rêndul său, tot fîlfâind sublimul său drapel. Fizionomia mântuitorului nostru era în acest moment plină de mândrie, dar fără a avea aerul că sfidează autoritatea spaniolă. Priviî la el și 'mi ziseî: iată adevěratul urmaș al luî Christos.... Cu primejdia vieței sale el a scăpat patru oamenî de moarte, și mândru de isbândă, remâne modest și plin de demnitate !... Echipagiul nostru porni în trapătul cailor ; când ne apropiarăm de oraș, mulțimea, martură celor întîmplate, se dete respectuos la o parte, maî mulțî bărbați salutară drapelul american.

Wilhelmsohn, om moale de natură, cuprins de simțěmîntul gratitudineî, sărută mâna consululuî american, iar eu.... cu lacrimî în ochî.... căzuî în genunchî chiar în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

trăsură şi 'mĭ lipiĭ buzele uscate de stofa drapelului constelat!.... Da, frate, din acest moment eŭ unul n'am trecut şi nu voĭ trece nicĭ o dată în viaţa mea pe lângă drapelul Statelor-Unite ale Americeĭ, fără a nu-mĭ scóte pălăria şi a nu saluta acest mândru drapel!

Spre seara zileĭ lugubre, când scăpasem de moarte năprasnică, veni şi groaznicul cuirasat din New-Orleans. Căpitanul vasuluĭ de răsboĭŭ se presintă în uniformă, urmat de ofiţerĭĭ sĕĭ, luĭ Djessi. Sosirea vasuluĭ a produs asupra Spaniolilor mare impresiune. A doua zi veni din Havana ordin, ca să fim expulsaţĭ de pe teritoriul Cubeĭ. Cu toate astea noĭ am maĭ stat două zile în casele consululuĭ, care apoĭ personal ne-a condus pe vapor şi ne-a expediat spre New-Orleans.

Cu câte-va cĭasurĭ înainte de plecarea vaporuluĭ, eŭ, adăogă Martovicĭ după o pauză, mărturisisem, prin intermediul luĭ Wilhelmsohn, luĭ d. Djessi păcatul că 'l-am înşelat, luându-mĕ drept un naturalisat American, şi că acum îĭ zic franc că sînt supus Rus. Când Wilhelmsohn traducea spovedania mea, Djessi se făcu roşu ca racul, apoĭ rĕspunse ceva englezeşte traducătoruluĭ meŭ. Acesta îmĭ tălmăci cuvintele consululuĭ American în următorul mod textual: „Spuneţĭ acestuĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

gentleman, care poate să fie om foarte de treabă, dar care e stupid ca un măgar din Cilia, că sunt lucruri în lume, despre cari se póte gândi, cari se pot face, dar despre cari nu se mărturisește înaintea unor marturi. Par'că eŭ nu știam cine e domnia sa? Dobitoc! Să plece din New-Orleans cât mai iute, iar acum să mĕ scutească de presența persoanei sale!"

Martovici surîse, povestind acest final comic al tragediei sale. Am rîs și eŭ.

— Și cine te-a pus să faci această intempestivă mărturie? ziseĭ.

— Deh! Apoi m'am gândit și eŭ la acésta; dar atunci, vezi tu, îmi apăsà greŭ pe conștiință, c'am înșelat p'un om așa de treabă ca Djessi.

— Și ce te-ai făcut apoi, după ce părăsiseși insula Cuba?

— M'am întors la Washington, unde am făcut alta mai boacănă. M'am dus la ambasada rusească, unde povestii cele întîmplate mie, cerênd să mi se dea ceva parale împrumut, ca să ajung la Paris, de unde voi trimite banii indărăt. Ambasadorul rus p'atunci era un oare-care Grec din Basarabia, Catacazi. Secretarul ambasadeĭ 'mi-a zis ca să viŭ a doua zi. A doua zi, când veniĭ iarăși, acest domn îmi zise că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

are o „comunicație neplăcută a 'mĭ face“: d-nu ambasador a ordonat să mi se zică, că precum am putut găsi mijloc pentru voĭagiul plin de aventurĭ, trebue acum să 'mĭ caut mijloace de a mĕ întoarce în țară. Ambasadorul găsește conduita mea pe insula Cuba foarte bănuitoare și compromițătoare pentru un Rus, căcĭ în afacerea mea eŭ am uitat că sunt supus rus, și că nu aveam dreptul a mĕ preface că sunt American. In ceia ce privește pe consulul Djessi, apoĭ purtarea sa e blamabilă din punctul de vedere diplomatic; că așa cel puțin e părerea întregulŭĭ corp diplomatic din Washington.

— Bravo! exclamaĭ: ăsta e modul muscălesc de a privi lucrurile!

— Curat așa! Aflaĭ apoĭ că acest Catacazi a spus neadevĕr, căcĭ aceasta era numaĭ părerea sa și a ambasadoruluĭ francES, iar ceĭ-l-alțĭ ambasadorĭ lăudară purtarea luĭ Djessi. Secretarul afacerilor străine al Statelor-Unite, — acolo nu sunt miniștri, ci secretarĭ,—a răspuns d-luĭ Djessi, că guvernul aprobă purtarea sa, și că dacă se va maĭ ivi în timpul rescoaleĭ la Cuba un alt caz analog, d. Djessi este autorisat a chema prin telegraf din New-Orleans treĭ cuirasate și nu unul singur.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Bravo Americanĭ!

— Da, e un popor mîndru şi care ştie a apăra interesele şi viaţa cetăţenilor seĭ.

— Dar cu Neamţul tĕŭ ce s'a făcut?

— Nu ştiŭ, el a plecat apoĭ în Europa, iar eŭ, neavênd parale, am fost nevoit a maĭ rĕmânea la New-York.

— Şi cu ce aĭ trăit acolo?

— Am întâlnit pe Ros [1] şi cu ajutorul sĕŭ m'am făcut vinzător de prăjiturĭ.

In adevĕr, peste câte-va zile după această întîlnire a mea cu Martovicĭ, făcuĭ cunoştinţă cu refugiatul politic rus d. Ros, care 'mĭ povesti că a întîlnit pe Martovicĭ la New-York imediat după ce acesta a scăpat din Cuba. Bietul om nu mâncase de două zile, era rupt şi prăpădit. L'a dus la nişte prietenĭ, carĭ ţineaŭ p'atunci o dugheană de prăjiturĭ, şi Martovicĭ a fost angajat de a vinde prăjiturĭ pe strade. Acest comerciŭ însă n'a durat de cât vr'o patrucincĭ zile, căcĭ Martovicĭ s'a arĕtat cu desăvêrşire incapabil de a lua în mîinĭ prăjiturĭ fără a le sfărîma, iar prăjitura sfărîmată nu se vindea.

— Il cunoaşteţĭ, îmĭ zise Ros, are mîinĭ

---

[1] Un alt refugiat politic, despre care va fi vorba maĭ departe. — N. A.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sdravene, bune pentru plug saŭ pentru a lucra la maşină pe vas, iar nu a lua o prăjitură cu cremă pentru a o vinde. Toate prăjiturile le sfărîma, imediat ce le atingea cu mănuşiţele sale de Rutean din Pultava.

Am rîs mult de acest epizod.

Bietul Martovicĭ! Cînd rîdeam cu poftă, nicĭ prin minte nu-mĭ trecea că, în curênd, el va deveni victima absolutismuluĭ muscălesc.

Martovicĭ nu era refugiat politic, el a plecat din Rusia cu paşaport în regulă, n'a fost amestecat în nicĭ o daravere politică, şi prin urmare putea să se întoarcă în Rusia, deplin convins că nu va păţi acolo absolut nimic. Şi dacă omul acesta ar fi plecat imediat din Elveţia, dacă nu făcea cunoştinţă cu noĭ, refugiaţĭ politicĭ, de sigur că nimic nu i s'ar fi întîmplat. Dar soarta sa fu alta; făcînd cunoştinţă cu noĭ, trăind la Zurich în mijlocul nostru, vrênd-nevrênd omul împărtăşi ideile noastre politice, tendinţele şi aspiraţiunile noastre, — adică s'a făcut nihilist.

Cînd s'a tipărit proclamaţiunea „către revoluţionariĭ ruşĭ", Martovicĭ se însărcină a transporta în Rusia vr'o 200 de esemplare din această broşură. La 1874 el părăsi Elveţia şi plecă prin Viena spre Pultava. Gra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

niţa rusească a trecut'o bine, broşurile n'aŭ fost descoperite, de oare-ce el le avea sub cămaşă pe corp gol. Ajungînd acasă, bietul om găsi pe mumă-sa bolnavă pe moarte. Peste treĭ-patru luniĭ Martovicĭ a îngropat pe muma sa, apoĭ a lichidat afacerile cu moştenirea, a vîndut casele şi s'a strămutat la Nicolaeff, oraş care se află tocmaĭ la gurile Bugului şi a Ingului. Aci, în acest oraş de marinariĭ, el voia să 'şĭ stabilească locuinţa, pentru a putea găsi cu uşurinţă de lucru în ramura meşteşugului seŭ de şturman. Avênd încă relaţiĭ cu tovarăşiĭ noştri revoluţionariĭ, în curênd el deveni membru al unuĭ grup local de conspiratoriĭ.

In acest timp nihiliştiĭ, arestaţiĭ şi internitaţiĭ de guvernul rus pentru singurul motiv de a face propagandă în popor a ideilor de umanitate, începură a fi trimişiĭ în Siberia cu sutimile. Modul crud, cu care guvernul rus trata pe arestanţiĭ politicĭ, cinismul purtăreĭ temnicerilor cu femeile şi fetele arestaţilor, verdictele tribunalelor *ad-hoc*, carĭ condamnaŭ pe nişte băeţi de 17 anĭ şi fete de 15—16 anĭ—exasperară partidul revoluţionar. După un măcel făcut din ordinul guvernuluĭ într'o temniţă politică, organisaţiunea partideĭ revoluţionare hotărî de a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

schimba modul de acțiune de până acum. In loc de sublimul precept evangelic *„de a ierta, ba chiar de a iubi pe dușmanul seŭ“* preceptul biblic *dinte pentru dinte* și *ochiu pentru ochiu* fu proclamat de *motto* a partideĭ nihiliste, care, dintr'un partid de propagandă a *iubireĭ*, s'a prefăcut în partid terorist.

Martovicĭ tocmaĭ în acest timp făcu cunoșcință cu un domn a căruĭ soră a fost arestată. Din fundul închisoreĭ, unde zăcea acea fată, veniră niște știrĭ foarte triste — fata, nevoind a rĕspunde la nicĭ o întrebare pusă de o comisiune de anchetă, se zicea c'a fost supusă uneĭ torture. Această știre, adevărată saŭ nu, dar care totușĭ era întemeiată pe maĭ multe fapte anterioare de aceiașĭ natură, carĭ s'aŭ dovedit a fi fost adevărate — revoltă pe Martovicĭ într'atât în cât dînsul dete consimțimîntul seŭ de a participa la executarea verdictuluĭ de moarte, ce pronunțase comitetul executiv în contra unuĭ procuror militar.

In curênd după aceasta grupul nihiliștilor din Nicolaeff priimi ajutoare necesare pentru esecutarea verdictuluĭ. Grupul s'a pus pe lucru, dar în curînd, mulțumită unor broșurĭ revoluționare descoperite de poliție, maĭ mulțĭ membri din acest grup aŭ fost des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

coperiţi şi arestaţi. In locuinţa unuia din arestaţi s'aŭ găsit nişte scrisorĭ, carĭ permiseră poliţieĭ de a da peste urmele complotuluĭ la viaţa procuroruluĭ militar general S.... Afacerea deveni şi maĭ gravă. Ceĭ arestaţi aŭ fost trimeşi înaintea unuĭ tribunal *ad-hoc* şi patru din eĭ fură condamnaţi la mórte prin spênzurătoare. Unul din aceĭ condamnaţi a fost şi tovarăşul meŭ Martovicĭ.

El, împreună cu treĭ tovarăşĭ aĭ seĭ, a fost spînzurat la Nicolaeff în anul 1880, verdictul de condamnare fiind confirmat de reposatul general Totleben, p'atuncĭ guvernator general la Odesa.

Aşa a murit Martovicĭ: soartea, care 'l scăpase de gloanţele spaniole, nu l'a scăpat de ştreangul rusesc.

Unul din martoriĭ morţeĭ sale îmĭ povestea, cum că bietul meŭ tovarăş a murit cât se poate de curagios. Urcînd scările eşafoduluĭ, el sĕ închină mulţimeĭ, iar când călăul 'ĭ-a pus funia cu laţ pe gât, Martovicĭ a sărit de pe platforma eşafoduluĭ, fără a aştepta ca scara de sub picioarele sale să fie trasă de către călăŭ.

II.

Un român nihilist.

Peste douĕ lunĭ după esecutarea luĭ Marto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vicĭ, tot la Nicolaeff sub împĕratul Alexandru al II s'aŭ maĭ spênzurat încă patru tinerĭ și o temeie. Pe unĭĭ din aceștĭ martirĭ aĭ despotismuluĭ muscălesc 'Ĭ-am cunoscut eŭ, de aceia voĭ să povestesc cetitorilor meĭ despre ce au fost aceștĭ oamenĭ, cum au trăit și pentru ce aŭ murit.

Lucrurile s'aŭ petrecut prin primă-vară anuluĭ 1880. Din grupul revoluționarilor rĕmașĭ în oraș, după moartea lui Martovicĭ și tovarășilor sĕĭ spînduraț̦ĭ, ca fruntașĭ aĭ organisaț̦iuneĭ nihiliste aŭ devenit Anton Cojocar și Vataca. Ambiĭ lăcuĭaŭ în larga stradă Herzon, la o vĕduvă.

Vataca era p'atuncĭ un tînĕr ca de vr'o 20 de anĭ, iar Anton Cojocar ca de vr'o 26 anĭ.

Ambiĭ tinerĭ, după spânzurarea luĭ Martovicĭ, luară în mâinele lor direcț̦iunea conspiraț̦iuneĭ în contra vieț̦eĭ procuroruluĭ, condamnat la mórte de către comitetul esecutiv. Sezênd acasă, eĭ aștepțaŭ sosirea nihilistuluĭ însărcinat cu confecț̦ionarea bombelor explosibile.

— Nu vine gângavul! zicea Vataca nerăbdător.

— Nu vine! rĕspunse Cojocar.

— Cine știe, poate că n'a putut pătrunde în sala tribunaluluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Asta nu cred; dacă n'a pătruns el, apoĭ de sigur că dênsa a putut pătrunde.

— Dar atuncĭ pentru ce întârdie? Nu cum-va a explodat laboratorul sĕŭ?

— Una ca asta se poate, căcĭ Gângavul fabrică bombele sale fără cea maĭ mică atenție.

Tocmaĭ pe când ambiĭ tinerĭ conversaŭ în așa mod, iată că se auḑi sgomotul uneĭ trăsurĭ, care s'a oprit la poartă. Din birjă sări iute un om spătos, cu mare barbă blondă, îmbrăcat într'un palton de iarnă și avênd pe cap o căciulă de astrahan. Acest om între nihiliștĭ purta porecla de Gângav, de óre-ce gângăvea când vorbea. Imediat ce Gângavul intră în odaie, ceĭ doĭ tinerĭ întrebară:

— Aĭ vezut-o?

— Da, rĕspunse Gângavul.

— Atuncĭ povestește tot. . . ședĭ!

Gângavul sĕ așează pe un scaun de pae și zise:

— Procesul tovarășilor s'a început astăzĭ. Judecă un consiliŭ de războiŭ. In cea dîntâiŭ ședință însă nu s'a făcut mare lucru, dar cu toate astea deja sĕ poate prevedea resultatul. Primo, judecătoriĭ sunt aleșĭ pe sprâncénă de însuși general-guvernatorul Totleben; secundo, actul de acuzare, care s'a citit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de procuror e grózniс.... Zoe, Vasili și Boris, vor fi condamnați la moarte... lucru sigur, iar surorile Dudu și Bocar, carî nu aŭ altă vină de cât aceia c'aŭ cunoscut pe unii din tovarășii noștri vor căpăta munca silnică. Procurorul acuză pe toți de a fi conspirat în contra tronului și ordinei stabilite, și de aceia cere pedepsirea cu moarte pentru toți...

După ce Gângavul tăcu, ambii tineri remaseră îngroziți de cele auzite.

Anton Cojocar umbla emoționat prin odae... apoi, oprindu-se brusc în fața nouluĭ venit, 'l întrebă:

— Și acuzații cum se țin?

— Ei conversează între dênșiĭ și abia ascultă pe procuror... Numaĭ o dată aŭ protestat...

Gângavul povesti apoi, că acuzații nihiliștĭ protestară de pe banca acuzaților, când procurorul în actul săŭ de acuzare îșĭ permisese a calomnia pe cele treĭ femeĭ.

— Mizerabilul! esclamă Vataca... mult aș da, ca tocmaĭ eŭ să fiŭ acela, a căruĭ bombă...

— Prietene, îl întrerupse Anton, ce fel? Maĭ poți să te revolți?.... Așteptaĭ de la dênsul alt-fel de purtare?...

— O, nu.., nu, dar e prea mult... Mișelul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ştie c'aceştĭ oamenĭ sunt osândiţĭ dinainte, că vor muri în curênd... şi le maĭ insultă .... e prea mult!

— Ce să maĭ vorbim despre asta... Maĭ bine spune-ne, zise Anton adresându-se către Gângavul, cum merg trebile?

— Totul e gata! rĕspunse acesta.

După această convorbire, Gângavul peste curând părăsi locuinţa tinerilor conspiratorĭ, ieşind pe strada lăturalnică, iar nu pe strada Kerzon, pe unde a venit.

In acea zi, în adevăr, la Nicolaeff s'a început procesul a şase noĭ nihiliştĭ, arestaţĭ acum două lunĭ. Acest proces a durat cincĭ zile de-a rândul, şi de sigur c'ar fi durat şi maĭ mult, dacă guvernul n'ar fi dat porunca ca procesul să fie isprăvit cât maĭ iute din cauza rumoreĭ publice, care începea a îngriji pe autoritatea locală.

Peripeţiile procesuluĭ sĕ desfăşurară în aceste cincĭ zile dinaintea unuĭ public ales. Bilete pentru intrare în sala tribunaluluĭ se dedeaŭ de poliţie, iar pentru ca sĕ nu se facă vr'o demonstraţiune simpatică acusaţilor, edificiul tribunaluluĭ era mereŭ înconjurat de un pluton de geandarmĭ pedeştri.

Cu toate astea, însă, tribunalul mereŭ era ocolit zilele astea de o mulţime curioasă. Acéstă mulţime privea cu mare invidie pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

or ce domn saŭ doamnă, care iesa din tribunal, iar uniĭ, maĭ îndrăsneţĭ îşĭ permitaŭ chiar a acosta pe domniĭ necunoscuţĭ, întrebându-ĭ despre cele ce sĕ petrec în lăuntru.

A cincea zi preşedintele acestuĭ tribunal militar format *ad-hoc*, citi verdictul ticluit dinainte. Intâiul nume, despre care pomenea groaznicul verdict, era acela al luĭ Boris. După acest nume venĭa un şir lung de frase, în care sĕ prenumăraŭ culpele omuluĭ, apoĭ o pausă, şi în fine înfiorătoarele cuvinte *la moarte*. Din public nimenĭ nu se aştepta ca Boris să fie condamnat la altă pedeapsă, toţĭ deja dinainte eraŭ convinşĭ că aceasta e soarta, care aşteaptă pe tînĕrul arestat politic, şi totuşĭ cuvintele *la moarte* căzură în auzul acesteĭ mulţimĭ ca tunetul. Al doilea nume pronunţat de preşedinte, a fost acela a luĭ Vasile, apoĭ iarăşĭ cuvintele *la moarte*. Mulţimea se cutremură. Veni rândul feteĭ Zina. Tăcerea în sala tribunaluluĭ se făcu solemnă.... Preşedintele murmura frase lungĭ enumĕrând crimele politice ale acesteĭ fete, care, zicea el, *conspirase* în contra siguranţeĭ statuluĭ, în contra ordineĭ stabilite; care, zicea el, voia să restoarne pe ţarul de pe tron!.... Toate aceste crime era să le comită o copilă de 17 anĭ! Această absurditate, aceste stupidităţĭ le zicea un magistrat, in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cărunțit, fără ca să-ĭ fie rușine, fără ca conșciința să se revolte și să-ĭ tae cuvêntul; la urma urmelor se auḑi în fine frasa lugubră: *la mórte.*

Un suspin adânc, un suspin colectiv isbucni din pĭeptul mulțimeĭ. Toțĭ, chiar ceĭ maĭ devotațĭ apărătorĭ aĭ despotismuluĭ rusesc, priviră cu induĭoșare pe copila condamnată, care asculta cu modestie verdictul sĕŭ. Condamnarea la mórte a produs o impresiune profundă asupra mulțimeĭ, care începù a murmura. Președintele, zăpăcit, uĭtă clopoțelul sĕŭ, și urma a citi maĭ departe verdictul ticluit. In fine el isprăvi.

— Vĕ mulțumim, magistraților! sĕ auḑi vocea luĭ Boris.

Magistrațiĭ se sculară în picióre, priviră cu códa ochilor banca comdamnaților și începura a ieși cu grăbire din sală.

Când mulțimea, care se înghesuĭa împrejurul tribunaluluĭ, a aflat despre verdictul prin care toțĭ inculpatiĭ fură condamnațĭ la *mórte*, s'a făcut o mișcare neobicĭnuită, și ómeniĭ începură a vorbi fără sfială, a emite nisce părerĭ ne maĭ auḑite în Rusia despre ceĭ de la cârmă. Poliția se prefăcea că nu aude, că nu vede, și se mulțumea a reține valurile mulțimeĭ, pentru a face loc celor ce ĭeșaŭ din tribunal.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Printre mulţime mişuiaŭ nihilişti, carĭ, însă păstraŭ rolul cel maĭ indiferent privind cu atenţiune la tóte cele ce făcea poliţia. Era absolut cu neputinţă a descoperi ceva bănuitor în exteriorul şi fisionomia acestor membri aĭ organisaţiuneĭ secrete nihiliste. Ziua gróznică a acestuĭ proces politic s'a isprăvit totuşĭ printr'o ciocnire între cazacĭ şi popor. Cazaciĭ fură goniţĭ de mulţime cu pietre şi huiduelĭ! Un oficer de geandarmĭ a fost grav rănit în cóstă cu o armă ascuţită, — pumnal saŭ cuţit.

III

Explosia dinamitei.

După două ţile de la pronunţarea verdictuluĭ a apărut în gazetele din Odesa scirea că general-guvernorul Todleben, pe temeiul putereĭ sale discreţionare, a înlocuit pedépsa cu mórte, la care aŭ fost condamnate surorile Dudu, prin munca silnică pe 20 de anĭ. Despre ceĭ-l-alţĭ condamnaţĭ ziarele nu pomeneaŭ absolut nimic. Prin oraş însă se vorbea cum-că guvernul e dispus a nu asasina pe niciunul din condamnaţĭ, de óre-ce crimele plănuite de eĭ n'aŭ fost nicimăcar puse în realisare. Aceste sgomote circulaŭ chiar în sferile înalte ale biurocraţieĭ oraşuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dar nicĭ Anton Cojocar, nicĭ tovarășiĭ sĕĭ, nu împărtășĭaŭ aceste iluziĭ. Eĭ știaŭ perfect de bine, că Todleben n'a luat încă nicĭ o hotărîre; cu tóte astea însă verdictul *de mórte* pentru fata Zina X. și Bocar putea să fie la urma urmelor schimbat. Dar în ceea ce privesce sórta luĭ Boris și a luĭ Vasile M..., dênsa nu putea să fie schimbată; în acéstă privinţă orĭ-ce speranţă era ilusorie. Avênd în vedere tóte astea, Anton și Vataca înţelegeaŭ fórte bine că orĭ-ce nouă descoperire a poliţieĭ, orĭ-ce greșélă comisă de eĭ, orĭ ce destăinuire — trebuiaŭ să fie fatale pentru ceĭ condamnaţĭ.

In secretul ordinuluĭ primit de la Comitetul executiv eraŭ iniţiaţĭ fórte puţinĭ, și anume șépte inșĭ, de și pentru realisarea sa era neapărat necesară participarea a cel puţin 50—70 ómenĭ. Acest noŭ ordin, venit de la centru, însărcinà pe grupul local de a încerca liberarea arestanţilor condamnaţĭ cu ajutorul bombelor cu dinamită, pregătite pentru omorîrea procuroruluĭ. Așa dar trebuia ómenĭ decișĭ, trebuia o bandă întrégă de ómenĭ înarmaţĭ bine, ca să reușescĭ a libera nisce arestanţĭ, escortaţĭ și înconjuraţĭ de cazacĭ și geandarmĭ. Anton înţelegea bine acésta, dar maĭ scia el, că printre nihiliștĭ e lesne, e fórte lesne a găsi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

la un moment dat, nu 50—70 de ómenĭ decişĭ şi gata a înfrunta mórtea, ci 100—200; însă dacă era lesne a găsi asemenea ómenĭ la orĭ ce moment, din contra fórte greŭ era a face c'aceştĭ ómenĭ să păstreze secretul şi să nu divulge lucrurile printr'o greşală saŭ chiar o indiscreţie involuntară; d'aceia tocmaĭ, având în vedere tóte aceste consideraţiĭ, Cojocar hotărî de a nu forma banda de ómenĭ înarmaţĭ, necesară pentru reuşita proectuluĭ, de cât cu o ḑi, mult doué, înaintea realisăreĭ sale. Ceĭ şépte tinerĭ, carĭ cunosceaŭ secretul, aparţineaŭ toţĭ grupuluĭ format încă de Martovicĭ şi nenorociţiĭ sĕĭ tovarăşĭ de eşafod. Fie-care din aceştĭ şépte inşĭ avea deja sub mână cincĭ saŭ opt ómenĭ decişĭ a'l urma şi carĭ nu aşteptaŭ de cât să li se propue vr'o afacere revoluţionară. Anton avea sĕ dea semn de formarea bandeĭ. Planul acesta trebuia să se execute repede şi într'un mod cât se póte de discret.

A patra ḑi după pronunţarea verdictuluĭ, prin oraş s'a respândit jalnica veste cum că arestanţiĭ ordinarĭ fac gropĭ pe câmpul de la Sadki, unde de obiceiŭ eraŭ executaţĭ aceĭ carĭ eraŭ condamnaţĭ la mórte. Rumórea publică cu îngrijire se ocupa de aceste pregătirĭ lugubre. In oraş nu se maĭ vorbea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de alt-ceva, de cât de ceĭ condamnaţĭ la mórte. Nimenĭ nu maĭ credea în graţiare.

Anton Cojocar ştia că nimic sigur nu se póte afla în ceea ce priveşte pe ceĭ osândiţĭ la mórte; dênsul maĭ ştia că guvernorul general Todleben n'a confirmat încă sentinţa tribunaluluĭ, dar. . . . tocmaĭ acéstă tăraganélă părea suspectă. In Rusia, adese-orĭ, pentru a liniști publicul guvernul are obiceĭu de a recurge la mĕsurile cele maĭ drastice, atât de plăcute unuĭ regim despotic; de maĭ multe orĭ deja sub domnia blajinuluĭ împĕrat Alexandru al II-lea s'a întîmplat ca verdictul de mórte să fie pus în execuţie chiar a doua ḑi după pronunţarea sa. In acest mod, impresiunea produsă de verdict asupra publiculuĭ n'avea timp destul a se întipări în consciinţa societăţeĭ, care remânea consternată, sdrobită, privind la cadavrele celor spînzuraţĭ.

— Una ca asta se póte întâmpla şi acum, se gândea Anton. Şi în acest caz trebuĭ grăbită acţiunea grupuluĭ revoluţionar.

Apoĭ el continuă, umblând nervos prin odaie: Confirmarea sentinţeĭ îmĭ va fi cunoscută, în cazul cel maĭ rĕŭ, cu două césurĭ înaintea de expediarea sa din Odesa la Nicolaeff. In aşa mod totuşĭ voĭ avea timp de vr'o 10 ceasurĭ. . . . Puţin pentru a or-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ganisa o bandă de 50 oameni necesari pentru împlinirea planului.

In ultimele zile Anton Cojocar nu eşi de loc din casă, aşteptând din minut în minut o depeşă din Odesa.

Intr'o zi în fine, când spre seară dînsul se culcase ca să doarmă, se auzi d'odată o bătaie slabă în giam. Anton sări în picioare şi se apropiă de fereastră. Dincolo de fereastră el vĕzu o umbră de femeie. Deschizînd fareastra, Anton şopti:

— Cine este?

— Slujnica de la Maria Ivanovna. Domnia eĭ nu póte veni şi v'a trămis o scrisoare.

— Dă-o.

— Nu vĕ cunosc; mi s'a poruncit ca să remit această scrisoare domnului Vataca, respunse o voce timidă.

Anton se depărtă de la fereastră şi merse spre pat, unde dormea liniştit un tînĕr cu faţa spre perete. Abia Anton l'atinse cu mâna şi acesta se deşteptă, apoĭ pricepênd ce este, merse grăbit spre fereastră. Slujnica abia 'ĭ a remis scrierea şi imediat dispăru, furişându-se dealungul stradeĭ Herson.

Ambiĭ tineri aprinseră o lumînare, apoĭ citiră o mică scrisorică, în care era scris:

„Verdictul s'a confirmat pentru tus-patru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Execuţia va fi Mercurĭ, la orele 10 dimineaţa, pe platoul Sadki".

Jos, ca iscălitură, era un M.

După citirea acestor linii, ambii nihilişti rămaseră tăcuţi. Ştirea priimită era neaşteptată. Despre Vasile şi Boris nu era nici o îndoială; dar despre Zoe şi Bocar nici prin gînd nu le a trecut că verdictul de moarte are să fie confirmat. Şi cu toate acestea aşa s'a întêmplat.

Sub domnia blândului împĕrat Alexandru al II-lea adese orĭ alăturea cu niște revoluționarĭ energicĭ, fanaticĭ şi în adevĕr culpabilĭ faţă cu regimul despotic, s'aŭ osândit la moarte şi s'aŭ spînzurat niște oamenĭ *absolut nevinovaţi.*

Ambii tinerĭ rĕmaseră un timp oare-care tăcuţi, gândind la nenorocirii lor tovarăşi. Apoĭ într'un mod brusc tăcerea a fost întreruptă prin exclamaţiunea luĭ Vataca:

— A! dacă aşa-ĭ, nicĭ noĭ nu le vom fi îndurător!

— Du-te! întrerupse Anton, şi adună pe aĭ noştri. Eŭ voĭu veni singur la locul de întâlnire.

Vataca aruncă o privire pătrunzĕtoare asupra luĭ Anton şi începu a se îmbrăca.

— Când veĭ isprăvi rondul, mergĭ la Gângavul, zise Anton gânditor, şi zi-ĭ în numele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

meŭ, ca bombele să fie gata pentru astăzĭ; spre orele opt veĭ lua căruciorul și veĭ transporta bombele colo.... știĭ!

— Da! respunse Vataca.

— Mergĭ cu bine!

Dupĕ plecarea luĭ Vataca, Anton Cojocar se plimbă gânditor prin odaia sa. Această plimbare a durat noaptea întreagă, adică pânĕ la orele 4 dimineaţa, cînd dînsul ieși din casă și plecă spre locul de întâlnire al conspiratorilor.

Cu pas grăbit Anton trecu vr'o treĭ strade, și în apropiere de Amiralitate sĕ înfundă într'o stradă lăturalnică abia luminată de zorile dimineţeĭ. El scoase o cheie din buzunar și deschise ușa de intrare a uneĭ case. Intrând în locuinţa, compusă din douĕ încăperĭ, Anton găsi acolo pe maĭ mulţĭ tinerĭ, carĭ dormeaŭ și carĭ nu s'aŭ deșteptat la sgomotul intrăreĭ noului venit. Era încă prea de vreme. Anton se așezâ la o masă, pe care întinse un plan amĕnunţit al orașului Nicolaeff; p'acest plan dînsul desemnă cu creionul stradele prin carĭ trebuia să treacă lugubra procesiune a celor carĭ vor fi duși din temniţă spre locul de execuţiune capitală. Cunoscênd bine orașul, Anton desemnă punctele cele maĭ favorabile pentru reușita planuluĭ de scăpare. Punctul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

culminant, ales de Anton, era o piață, spre care duceaŭ maĭ multe strade; această piață este situată destul de aproape de parcul Sadki, unde eraŭ pregătite deja spînzurătorile, și prin urmare, lucru firesc, cum că piața în acea zi va fi înțesată de lumea doritoare a asista la grozavul spectacol: cum oamenii omoară pe semenii lor. Alegerea acestuĭ punct, pentru liberarea osîndiților la moarte, era întemeiată pe cuvîntul că aci tocmaĭ se putea maĭ lesne produce o panică și prin urmare zăpăceală, sub scutul cărora era posibil de a răpi pe arestanții și de a'ĭ duce spre malul rîuluĭ Bug, unde o luntre pregătită dinainte avea să 'ĭ transporte pe malul deșert, în fața satuluĭ Varvarovca. La acel sat fugariĭ eraŭ să fie transportați într'o trăsură la un loc de refugiŭ sigur.

Spre orele 7 dimineața, odaia în care se afla Anton se umplu de maĭ mulți tinerĭ, veniți din toate colțurile orașuluĭ. Ședința secretă a comitetuluĭ revoluționar localnic s'a deschis.

— Ați auzit? întrebă Anton pe colegiĭ sĕĭ.

— Da! fu respunsul tuturor.

După aceasta Anton desvălui planul sĕŭ de liberare a celor osîndiți la moarte, și pla-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nul acesta îndrăsneț fù adoptat în unanimitate. Ședința n'a durat nicĭ jumătate de ceas, și ceĭ presențĭ îșĭ strînseră mâinele și plecară, fie-care într'o direcție anumită.

— Acum e timpul de a merge să distribuim armele, se gîndi Anton, după ce rămăsese singur.

Eraŭ aproape 8 ceasurĭ. Vataca, însărcinat să transporte bombele, avusese destulă vreme pentru a isprăvi cu această primejdioasă comisiune.

Anton hotărî să distribue bombe la șapte conspiratorĭ, aleșĭ de dînsul tocmaĭ seara în ajunul zileĭ de liberare. Această hotărîre o luă ca măsură de siguranță, pentru ca bombele să nu stea un timp maĭ lung în niște mâinĭ neobicinuite să umble cu ast-fel de lucrurĭ.

In ziua hotărîtă pentru liberarea celor condamnațĭ, conspiratoriĭ cu bombe eraŭ desemnațĭ ca șefĭ a 50 de oamenĭ, recrutațĭ în special pentru a da pĭept cu forța publică și a o împrăștia. Acești 50 de oamenĭ eraŭ deja înarmațĭ cu revolvere și stilete.

Anton se pregăti a eși din casă. Inainte de a deschide ușa de eșire, scoase din buzunar revolverul sĕŭ, îl inspectă cu minuțiositate, și apoĭ plecă. In acest mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ment se apropia de casă Vataca. El era foarte emoţionat, palid şi cu ochiĭ aprinşĭ.

— Ce s'a întêmplat? strigă Anton.

— Groaznic lucru!

— Unde sînt bombele?

— Nu le-am putut lua.

— Cum? Nu le-aĭ luat? dar ce dracu făcuşĭ ĭerĭ şi astăzĭ?

Ambiĭ tinerĭ intrară iarăşĭ în casă, oprindu-se în săliţă şi, după ce uşa fu zăvorîtă, Vataca povesti următoarele:

— Mare nenorocire! Gîngavul a murit. Azĭ dimineaţă în laboratorul sĕŭ s'a produs o explosie îngrozitoare. Când am venit cu căruciorul, am observat că giamurile de la toate ferestrele sunt sparte, ba chiar unele din ferestre scoase afară cu lemnăriă cu tot....

— Dar bombele? Ce să facem fără bombe? exclamă Anton, întrerupînd pe Vataca.

— N'am putut să intru în casă, căcĭ era plină deja de poliţie!

— Şi ce făcuşĭ? Aflaşĭ, cel puţin, ce s'a întîmplat? întrebă Anton.

— Da. Mĕ depărtaĭ de la casă cu căruciorul, apoĭ lăsînd căruciorul cu unul din aĭ noştri, mĕ întorseĭ şi intraĭ în grădină, pe din dos. Acolo am găsit pe fiica grădinarului, care 'mĭ-a declarat că în locuinţa Gîngavuluĭ s'a produs explosie, şi că Gînga-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vul abĭa maĭ suflă. Apropiindu-mĕ de intrare în grădină, vĕzuĭ în curte douĕ trăsurĭ; într'una eraŭ grămădite niște lucrurĭ din laborator, în alta zăcea Gîngavul. Nu știŭ dacă e mort saŭ leșinat.... Am înțeles că nu maĭ pot căpăta bombele .... și am plecat.

— Da! zise Anton cu o voce stînsă. Și eŭ înțeleg că totul.... totul e pierdut. A!.. dacă aveam bombele, n'aș maĭ căuta că acum poliția e prevenită, că dînsa știe saŭ cel puțin bănuește planul nostru de liberare.... cel puțin aș fi încercat.... Dar ce putem noĭ fără bombe!....Doamne! Doamne!... peste 14 ceasurĭ Zoea.... va fi spînzurată. Bieții noștri tovarășĭ!.... eĭ cred, eĭ sunt convinșĭ că, mergînd spre eșafod, vor fi liberațĭ.

— Acum numaĭ moartea îĭ va libera! zise Vataca cu o voce aspră.

Ambiĭ conspiratorĭ intrară în camere și începură a umbla nervos prin odaie, cufundațĭ în gîndurĭ. In curînd veniră alțĭ conspiratorĭ, carĭ aflaseră deja despre cele întîmplate, căcĭ acum orașul întreg știa că poliția a descoperit o fabrică de bombe a nihiliștilor.

— Ce este de făcut? întrebaŭ noiĭ sosițĭ pe Anton.

Acesta ridică capul, privi în jurul sĕŭ și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rămase uimit văzînd că toţi îl privesc şi aştéptă de la dînsul respunsul la o cestiune aşa de grea.

— Ce este de făcut? repetă dînsul. Dar... nu vedeţi óre ce ne mai remîne de făcut?.... Nimic alt de cît a preveni pe osîndiţi de ceia ce s'a întîmplat.... pentru ca ei să se pregătească a muri....

— Una ca asta nu se poate! strigă Vataca. Ce? Aĭ nebunit, Antoane? Lasă mai bine să crează că 'ĭ vom libera. Eĭ bine, n'avem bombe, dar suntem peste 60 de oameni înarmaţi, ne vom lupta!.... vom încerca....

— Şi veţi peri toţi.... toţi pînă la unul.... în ochiĭ tovarăşilor vostri, osîndiţi la moarte.... Credeţi? adăoga apoi după o pauză Anton.... credeţi că această peire zadarnică nu va adăoga amărăciune la cupa de suferinţe, deja plină pînă în vîrf, a tovarăşilor noştri osîndiţi? O! nu, frate Vataca.... ceea ce propuĭ tu este cu neputinţă.

— Dar atunci cel puţin să-ĭ lăsăm nădăjduind că vor fi scăpaţi; să nu-ĭ prevenim că încercarea de liberare nu se va face! propuse unul din conspiratorĭ.

— Aceasta nu se poate! zise Anton. Oameni ca noĭ trebue să întîmpine moartea cu faţa curată trebue să ştie că 'şĭ-aŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

îndeplinit misiunea lor pe pămînt, că aŭ suferit martirul....

După aceste cuvinte nimenĭ n'a maĭ discutat dacă trebue saŭ nu să fie preveniţĭ ceĭ osîndiţĭ. Anton a fost însărcinat de a duce la temniţă groaznica ştire. El a scris o mică scrisóre şi apoĭ, luîndu-şĭ pălăria, a eşit din casă. Conspiratoriĭ asemenea se împrăştiară.

Scrisórea luĭ Anton a ajuns la destinaţia sa. Unul din temniceri, mulţumită uneĭ hîrtiĭ de 10 ruble, a remis'o celor osîndiţĭ la moarte. Şi tot prin aceiaşĭ cale Anton căpětă ca respuns douě scrisorĭ din temniţă, una iscălită de toţĭ condamnaţiĭ la moarte, alta personal pentru Anton Cojocar, iscălită de Zoe.

Iată aceste scrisorĭ, din carĭ cea de'ntiĭ în original se află astăzĭ păstrată în *British Museum* din Londra, unde nihiliştiĭ aŭ depus o mare parte din archiva *Comitetuluĭ executiv*.

Tovarăşĭ!

Procesul nostru s'a isprăvit. Verdictul ticluit dinainte s'a confirmat, rĕmîne numaĭ calăul sĕ'l execute. Plecînd de pe cîmpul de luptă, suntem convinşĭ că ne-am îndeplinit misiunea noastră pe pămînt, şi ne permitem a vĕ adresa cîte-va cuvinte. Remîind în viaţă — urmaţĭ fără preget lupta în contra absolutismuluĭ, şi cu energia îndoită mergeţĭ neclintit spre idealul nostru. Credeţi-ne, tovarăş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şilor de suferinţe, că este mai uşor a muri cu consciinţa împăcată că 'ţi ai îndeplinit datoria în viaţă, de cît a trăi într'o lume coruptă, fără credinţă în bine, fără iubire în suflet.

Osinditii la moarte.

In altă scrisoare, Zoe scria următoarele:

Dragul meŭ tovarăş!

Tu eştĭ acela, care 'mĭ aĭ deschis ochiĭ şi m'aĭ făcut să cuget şi să trăesc cinstit; de n'aĭ fi fost tu — eŭ una aş fi înmulţit tabăra acelor femeĭ netrebnice, carĭ îşĭ petrec viaţa fără niciun folos, ocupate cu panglicăriĭ şi gătelĭ Acum, cînd 'staŭ pe pragul veciniciei, acum cînd merg la moarte.. să mĕ crezĭ, iubitul meŭ, că ultimul meŭ gînd e la tine, că mor blagoslovindu-te şi că 'ţi spun sincer şi fără frase: — e dulce de a muri pentru bine; urmează-mĕ cît maĭ curînd.

Zoe.

Citind această scrisoare, Anton n'a vĕrsat nicĭ o lacrimă; numaĭ faţa sa deveni şi maĭ palidă şi ochiĭ sĕĭ maĭ înfundaţĭ, maĭ adînciĭ Intreagă noapte a petrecut şezînd rezemat de o masă, privind înaintea sa, cu ochiĭ aţintiţĭ în întunericul nopţeĭ, cu gîndul departe de tot ce ne leagă de pămînt. Şi se părea că el a eşit din închisoarea sa trupească şi slobod pluteşte în vĕzduh, mînă în mînă cu Zoe, care 'l surîde şi 'l zîmbeşte. Pĕrul eĭ blond şi buclat ondulă în adierea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vîntuluĭ, iar ochiĭ eĭ albaștri străluceaŭ ca două stele. „Suntem împreună, îngîna el, împreună și pentru tot-de-auna“.... Și vocea ca o melodie dulce resună în sufletul luĭ.

De o dată el se deșteptă. In odaie pătrunsese cea dintîiŭ lumină a amurguluĭ dimineței. Orologiul de la liceul real sună cincĭ. El își frecă fruntea cu mîna, apoĭ observă că în odaie doarme Vataca. Inainte de toate el voia sĕ'l deștepte, dar apoĭ, apropiindu-se de divan, pe care era culcat tovarășul sĕŭ, 'ĭ a fost milă de a 'l trezi, de a 'l readuce din cine știe ce vis în lumea reală, plină de suferințe. Anton se îmbrăcă într'o haină nouă, apoĭ cu sila mîncă o bucată de pîine și bĕŭ un pahar cu apă. Cînd ieși în stradă, soarele apăru la orizont, scăldat într'o lumină roșie ca sîngele. Orașul întreg era încă cufundat în somn, toate ferestrele închise cu obloane, niște căruțe cu lemne trecînd prin stradele pustiĭ întrerupeaŭ tăcerea cu scîrțiitul roatelor lor neunse.

Fără a 'și da socotélă unde merge, fără a se gîndi la ceva, Anton se îndreptă spre *Sadki*, acest loc lugubru, unde pe un cîmp se desemnaŭ siluetele groaznice ale celor patru spînzurătorĭ. La privirea acestor stîlpĭ, genunchiĭ sĕĭ se încovoiară și, pentru a nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cădea, el se așeză pe o piatră. Aci 'ĭ veni în gînd Gîngavul.

— A murit.... bine că a murit! Ce rĕŭ ar fi fost pentru dînsul dacă nu murea! — se gîndi Anton.

In acest moment pe stradă apărură doĭ oamenĭ: eraŭ niște sergenți de poliție. Apariținea acestor oamenĭ deșteptă în sufletul luĭ Anton întreaga ură, de care era plină inima sa amărîtă. Instinctiv mîna sa dreaptă pipăi revolverul din buzunar. Și cu cît maĭ mult se apropiaŭ de el ceĭ doĭ sergenți, cu atât maĭ tare se întărea în mintea sa hotărîrea de a se rĕsbuna. Pentru a învinge această dorință sĕlbatică, pentru a nu cădea în ispită, Anton grăbi pașiĭ și apucă printr'o stradelă lăturalnică.

„Ce fel, se gîndi el, nu maĭ sunt stăpîn „peste nerviĭ meĭ! Aspectul a doĭ sergenți „de poliție mĕ face să-mĭ pierd cumpătul? „Și maĭ voĭesc a vedea execuțiunea tovarășiĭ„lor, mĕ cred așa de tare?! Pentru ce să „merg la acest groaznic spectacol?.... Ce „să vĕd? Cum mor eĭ! Voĭ avea ocasie „încă de a vedea ast-fel de lucrurĭ... cel „puțin o dată în viață... am să vĕd... cînd „'mĭ va veni rîndul....

Anton se îndreptă spre centrul orașuluĭ. Cu cât să apropia de centru, cu atît 'ĭ era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mai greŭ să se mişce, din causa mulţimeĭ, care creştea mereŭ. Unele strade literalmente eraŭ acum pline de lume, şi toţĭ aceştĭ oamenĭ se grăbeaŭ a ajunge spre locul de execuţiune.

— La ce să gîndeşte această mulţime? Pe cine compătimeşte? Pe călaĭ saŭ victime?! Pe asasinĭ saŭ asasinaţĭ! Nimic nu se oglindea pe feţele acestor oamenĭ.

Cu niște fisionomiĭ de lemn, niște fiinţe îmbrăcate în sucmane, paltóne, caftane, jachete, cu pălăriĭ, căciule în cap.... Mulţimea lor compactă 'ĭ stăvili în fine calea.

Pentru a merge înainte trebuia acum se dea ghionturĭ, să facă sforţărĭ, spre a 'şĭ deschide drumul. Şi pentru ce? Avea el un scop înaintea sa? Anton se opri pe loc.... Fisionomia sa deveni tot aşa de indiferentă ca şi a mulţimeĭ, care 'l înconjura — şi el se lăsă a fi tărât de valurile mulţimeĭ, care înainta. Intâiŭ valurile acestea se mişcaŭ destul de iute, apoĭ încet cîte încet mişcarea deveni maĭ lentă şi maĭ lentă... Cită vreme a trecut, de când Anton a fost cuprins de aceste valurĭ?! El nu ştia, căcĭ perduse noţiunea timpuluĭ... singurul lucru, pe care 'l simţea dînsul, era că merge înainte, tot înainte!

De o dată mulţimea se opri, apoĭ brusc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

năvăli la o parte, tîrîndu'l și pe dînsul. Anton privi împrejur — și se opri în mijlocul unei piețe. Un fior rece trecu prin corpul sĕŭ... colo pe fundul azuriŭ al cerului se înălțaŭ patru spînzurătoare!

Aceste patru spînzurătoare, văpsite în negru, eraŭ înconjurate de un grilaj negru. In mijlocul sĕŭ să înalță un eșafod, spre care ducea o scară. Fie care spînzurătoare avea câte un laț, care se clătina încet, la adierea vîntului de dimineață. La picioarele eșafodului stetea un grup de oameni, în uniforma de militari, apoi, împrejur, la o distanță oare-care, șiruri de soldați, și la spatele soldaților o lume... o lume curioasă, venită din toate colțurile orașului, pentru a privi cum mor patru tineri!

Aspectul acestei lumi indiferente, cinizmul groaznic al spectacolului făcură pe Anton să se întoarcă cu spatele spre locul oribil. El ieși din mijlocul mulțimei, și se îndreptă spre oraș. Pe stradă, de ambele părți, pe trotuaruri, stetea mulțimea, soldații mergeaŭ prin mijlocul stradei, lăsând'o slobodă. Anton se opri la o răspântie; alăturĭ de el steteaŭ niște oameni din popor.

Unul din țărani, adresându-se către vecinul sĕŭ, ḑise:

— Asta-i .... zici prostii, că s'aŭ rescu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lat în contra ţaruluĭ! Cine să îndrăznească a ridica mâna asupra sa?! Oare nu ştiĭ, că glonţul nu 'l ia, nicĭ cuţitul.... e fermecat! Anton întoarse capul, pentru a vedea pe acest om. Era un ţĕran, podgorean, spătos şi cu o fisionomie muscălească fără nicĭ o expresie.

— Poliţia a prins patru inşĭ, urma ţĕranul, pe ăştĭ patru 'ĭ va spînzura azĭ. Al cincelea, care era otomanul lor, când a vĕḑut că lucrurile se încurcă rĕŭ, s'a schimbat în pisică şi hîrştĭ! prin horn afară... Aşa a scăpat din mâinile poliţieĭ.... Peste treĭ zile, când veni procurorul ca să sigileze cu şapte peceţĭ casă, în curte aŭ dat peste pisică şi aŭ prins'o.... Apoĭ imediat ce aŭ pus mâna pe dînsa, aŭ şi dus'o la arhiereŭ. Se aude că P. s. acum citeşte din evangelie, ţiind patrachirul peste capul pisiceĭ; când va isprăvi evangelia, pisica se va preface iară-şĭ în om.

Ţĕraniĭ, cari ascultaŭ această poveste rĕmaseră cu gurile căscate. Unul din eĭ exclamă:

— Auzĭ ce pacoste!

— Adevărat aşa. Mie 'mĭ a povestit toate astea un soldat, care păzeşte pe arestanţĭ în temniţă.

De o dată ţĕraniĭ tăcură: dealungul uliţeĭ întreaga mulţime se clătină. Se auziră vocĭ strigînd:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Vine! Vine!

Prin mijlocul stradeĭ trecu un cazac călare, apoĭ un pluton de geandarmĭ călărĭ. Privirea mulțimeĭ se aținti asupra capătuluĭ opus al stradeĭ. In acest capăt, pe fondul palid al ceruluĭ se desemna înainte de toate un șir de baionete.... apoĭ maĭ departe, maĭ sus d'aceste baionete un ce negru, care sĕ clătina în aer.... Procesiunea se apropia, deja ochiĭ spectatorilor puteaŭ distinge amĕnuntele îngrozitoruluĭ tabloŭ. Anton vĕzu înainte de toate lugruba căruță, caiĭ, vizitiu.... și pe ceĭ patru osîndițĭ la moarte.

Nenorocitele victime ale despotismuluĭ eraŭ legate, cu spatele spre caĭ, de niște stîlpĭ înfipțĭ în mijlocul caruluĭ. Toțĭ patru eraŭ îmbrăcațĭ în sucmane sure de arestanțĭ.

Anton aținti privirea sa, pentru a vedea feţele tovarășilor: iată Vasile cu pĕrul sĕŭ cel roșcat, 'șĭ zise el, iată și Boris.... dar unde 'ĭ Zoe?! El nu recunoaștea în mica figură a unuĭ osîndit, legat alăturea de Boris — pe nenorocita copilă. Zoe avea înfățișarea unuĭ băiat de 15 anĭ, avea pĕrul tăiat, așa că buclele sale bălane 'ĭ atîrnaŭ împrejurul gîtuluĭ, și vêntul le mișca.

— Aŭ tuns'o, se gîndi Anton, pentru-ca s'o spânzure maĭ ușor!

Dar iată că Boris făcu o mișcare bruscă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi întoarse capul spre stînga, arătînd luĭ Anton în profil fisionomia sa nervoasă. Buzele osînditului se mişcaŭ, el zicea ceva, adresîndu-se către mulţime. Ce zicea dênsul era cu neputinţă de auzit, de óre-ce tobele băteaŭ dinadins, pentru a acoperi cu sgomotul lor asurzitor ultimele cuvinte ale acestuĭ om, care mergea la moarte.

Când carul se apropiă de Anton, acesta vĕzu bine feţele tovarăşilor: trăsurile feţeĭ luĭ Boris eraŭ pline de mânie; orĭ-cine 'l privea — înţelegea c'acest om e un luptător energic, învins acum, dar care, chiar învins, rĕmâne credincios ideilor, pentru carĭ a trăit şi pentru carĭ se duce la moarte! Ochiĭ sĕĭ plinĭ de viaţă aruncaŭ scânteĭ asupra mulţimeĭ.

Privirile însă ale mulţimeĭ, miĭ şi miĭ de ochĭ, fură aţintiţĭ nu asupra sa, ci asupra— femeeĭ legate alăturea de dênsul.

Frumoasă ca un înger era acea femeie: un cap de fecioară, înconjurat cu aureola pĕruluĭ bălan, care părea că arunca snopurĭ de lumină. Copila privea cu ochiĭ sĕĭ albaştri, plinĭ de candoare, acea mulţime de oamenĭ, ce se mişca la picioarele sale. Se părea c'aceştĭ ochĭ căutaŭ pe cine-va în mulţime. D'odată privirea sa se opri, faţa 'ĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

palidă se înroși — și ea surîse. Ochiĭ sĕĭ vĕzură pe Anton.

Aceea care se ducea la moarte privi drept în ochiĭ p'acela care avea să maĭ trăiască încă!

Anton simți fiorĭ reci trecênd prin corpul sĕŭ. Un ce neînțeles pătrunse în sufletul sĕŭ, și acest *ce* 'l transformă într'o clipă. Orórea morțeĭ, mila, simțul arzĕtor de rĕsbunare — toate s'aŭ stins, ca prin farmec, în sufletul sĕŭ. Și în locul acestor simțiminte din adâncul ființei sale, nemuritor se ridică și crescu, crescu mereŭ entusiasmul. . . . . extasul martiruluĭ. Setea martiruluĭ făcu ca toate fibrele corpuluĭ sĕŭ să se cutremure: A fi acolo, acolo alăturea *cu dînsa*, legat *ca dînsa*, o! aceasta nu era osîndă, nu era o moarte năpraznică, un sacrificiu nefolositor, ci o misiune sfîntă, o misiune aleasă și pentru care viața omuluĭ pe pămînt nu este și nu poate să fie de cît un mijloc, o simplă condițiune. A îndeplini acea misiune, a suferi martirul — e o fericire! e un deliciŭ nespus de dulce!

Și sub impresiunea acestor simțirĭ, cuprins de extas, Anton privi în ochiĭ Zoeĭ și făcu semn afirmativ, dînd din cap.

Zoia 'l surîse atuncĭ. *El a înțeles-o!*

Acum va muri liniștită; *el* este executorul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ei testamentar; *el* va face ceea ce trebue. Pentru dînsa—sarcina, care 'i mai rămâne e uşoară.... 'şi-a îndeplinit misiunea; acum.... *morir por noi morir* — atît 'i rămâne. Şi dînsa privea cu jale acea mulţime ignorantă, stupidă, inconscientă, miserabilă, care se mişcă la picioarele sale.

Un fel de ceaţă deasă era aşternută înaintea ochilor lui Anton, o ameţeală 'l apucă în cât de-abia să ţinea pe picioare. . . Cînd 'şi veni în fire, privirea sa fu atrasă de un sgomot şi o învălmăşală: doi sergenţi de stradă ţineau de subsuoră p'un om şi 'l tîrau la poliţie. Acest om era palid ca ceara; emoţionat de groaznica privelişte a procesiunei lugubre, dînsul căzuse în genunchi în mijlocul străzei şi, cu vocea tare, recitase pentru ceilalţi osîndiţi la moarte ruga sa:

— Doamne, de ce s'au înmulţit ceilalţi ce ne necăjesc; mulţi se scoală asupra noastră, dar nu mă voi teme de miile de popoare care mă împresoară. Scoală, Doamne, miluieşte-ne, că tu vei lovi pe toţi inimicii mei; dinţii necucernicilor vei sfărîma!

In acest timp procesiunea se depărtă. Anton remase loculuĭ, el nu mai vroia s'o urmeze. Pentru ce? Oare n'a priimit el ultimul lor ordin. Ce se mai vază!... Şi dînsul 'şi îndreptă paşii spre partea opusă; peste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

puţin, el mergea deja prin nişte strade aprópe deşerte de lume.

Anton veni în curînd acasă. Odaia sa era deja plină de nihilişti. Printre aceştia, Anton cu mirare vĕdu p'un amic al sĕŭ intim, abia sosit din Petersburg.

El află apoĭ că *comitetul central* al revoluţionarilor ruşĭ, cu sediul în capitala ţarilor, a fost înştiinţat de explosiunea ce s'a întîmplat. Asemenea a aflat, cum că comitetul central ştie, dintr'o sorginte foarte sigură, că poliţia a descoperit deja presenţa luĭ Anton la Nicolaeff şi că, prin urmare, este de neaparată necesitate ca dînsul se părăsească acest oraş şi să'şĭ strămute cît maĭ de grabă reşedinţa.

Abia trămisul comitetuluĭ executiv a transmis luĭ Anton aceste dispoziţiunĭ, care 'l priveaŭ personal, şi iată că a intrat în odaie un om de o statură mijlocie, îmbrăcat în uniforma de gală a funcţionarilor civilĭ. Omul acesta a fost cunoscut printre nihilişti, sub denumire de „*deadea*“ (unchiaşul). In calitate de funcţionar al statuluĭ el a asistat la execuţiune, făcênd parte din grupul funcţionarilor însărcinaţi a veghea la procesia lugubreĭ tragediĭ. Dînsul a vĕzut decĭ de aproape întreaga procesiune, şi a venit acum, ca se povestească tovarăşilor ulti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mele momente pămînteștĭ ale martirilor despotismuluĭ muscălesc.

Cînd „*deadea*“ începu povestirea sa, toțĭ 'l ascultară într'o tăcere solemnă. Cînd povestirea era pe sfîrșit, Anton simți un atac de nervĭ, și instinctiv strînse mîna delegatuluĭ comitetuluĭ revoluționar; acesta însă, palid ca ceara, tremura ca varga, și d'odată 'șĭ acoperi fața cu ambele mîinĭ și începu a plînge.

— Astîmpără-te .... muere! zise sever Anton.... nu ne trebue lacrimĭ.... ci sînge pentru sînge.

Cînd povestirea s'a isprăvit, s'a început un consiliŭ; fie-care din nihiliștĭ făcu cîte o propunere de resbunare; singur Anton nu luă cuvîntul și nu zise nimic.

— Ce folos a se resbuna? se gîndea el, ce folos a face responsabilĭ pe niște oamenĭ neînsemnațĭ, care în marea dramă a despotismuluĭ nu joacă de cît roluri secundare. Orĭ-cîțĭ din aceștĭ oamenĭ vor pĭeri, edificiul tiranieĭ nicĭ că se va clătina măcar. Fie-care act de resbunare din partea nihiliștilor va fi urmat de un act de sînge din partea guvernuluĭ, și lupta sfîntă pentru libertate se va preface într'un șir de omoruri odioase. Dacă e necesară o expiațiune pentru moartea Zoeĭ, atuncĭ lovitura trebue se cază sus.... sus de tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Aşa se gîndea Anton, şi d'aceia a ascultat liniştit pe tovarăşiĭ sĕĭ. După şedinţă, el ieşi împreună cu delegatul venit din Petersburg.

Pe stradă acest din urmă 'ĭ zise:

— Comitetul executiv te cheamă la dînsul. Trebue să plecĭ chiar azĭ, cu trenul de noapte.

— Şi pentru ce?

— Ştiĭ bine, că nu cunosc causa. Un lucru însă ştiu... planul palatuluĭ de iarnă s'a făcut.

— Bine.... Plec! respunse Anton.

III.

In palatul ţarilor.

Peste patru zile Anton era deja la Petersburg. La gară dînsul a fost întîmpinat de o fetiţă, care 'ĭ se aruncă în braţe şi începu a'l săruta:

— Frăţiorule, frăţiorule! In fine aĭ venit! ţipa copila, şi în acelaş timp 'ĭ şopti la ureche lozinca convenţională.

Anton respunse imediat la sărutările copileĭ şi apoĭ ambiĭ ieşiră din edificiul găreĭ,

Peste cîte-va zile după aceasta Anton, în calitate de poleitor, a căpătat de lucru în palatul de iarnă al ţarilor. Acest loc 'ĭ a fost lesne de căpătat mulţumită pe de o parte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cunoştinţelor ce poseda în meşteşugul de tîmplărie, iar pe de altă, graţie unor recomandaţiĭ puternice, procurate de comitetul executiv.

Ca poleitor Anton intră în serviciŭ la începutul luneĭ Octobre, şi imediat s'a pus pe lucru, observînd şi studiind obiceiurile vieţeĭ din palat. Ţarul Alexandru al II-lea p'atuncĭ trăia la Livadia şi palatul sĕŭ, în lipsa augusteĭ sale persoane, se curăţea şi se repara. Moravurile şi obiceiurile noilor sĕĭ tovarăşĭ, lucrătorĭ şi slugĭ, impresionară mult pe Anton. Nicĭ prin cap nu 'ĭ trecea că în palat slugile pot fi aşa de desfrînate, nedisciplinate şi pline de cele maĭ abjecte viciurĭ—furturile şi jaful se practicaŭ fără nicĭ o ruşine si aproape pe faţă. Tovarăşiĭ luĭ Anton organisaŭ zilnic nişte orgiĭ la care luaŭ parte femeĭ publice şi fel-de-fel de oamenĭ, carĭ intraŭ şi ieşeaŭ din palat neopriţĭ de nimenĭ. Adese orĭ o dróie de vagabonḑĭ, cunoscuţiĭ slugilor, noptaŭ la palat, temêndu-se a părăsi palatul ţarilor noaptea, pentru a nu cădea în mîinile poliţieĭ, care cutreera stradele capitaleĭ. Prada şi furtul eraŭ aşa de obicĭnuite, în cît pentru a nu atrage asupra sa atenţiunea, Anton s'a vĕzut silit a fura la rîndul sĕŭ cîte ceva.

Anton intră în serviciul palatuluĭ cu paşa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

port falş, trecînd drept un ţĕran-lucrător din guvernămîntul Oloneţ. In calitatea sa de ţĕran, el se prefăcea a fi prost şi gură-cască, precum sînt de obiceĭ ţĕranii ruşĭ din guvernĕmintele pur muscăleşti. La or-ce pas în palat el remînea încremenit de mirare; cu gură-cascată, cu mîna scărpinându-se la ceafă adese orĭ stetea ore întregĭ şi această purtare a sa deveni în curînd obiectul rîsetelor lacheimeĭ palatuluĭ.

— Haide!... ţĕrănoiule, ce staĭ şi caştĭ gura! rîdeaŭ lacheiĭ. Eştĭ meşter a polei, se te poleim maĭ nainte pe tine, ca să fiĭ om ca lumea.

Şi fie-care din lacheĭ credea de datoria sa a'ĭ da sfaturĭ cum să se poarte, cum se umble şi se vorbească. Anton asculta aceste sfaturĭ cu mare atenţiune, ceea ce satisfăcea ambiţiunea şi îngămfarea lacheilor.

In ceia ce priveşte edificiul palatuluĭ de earnă, apoĭ cu această monumentală construcţiune Anton în curînd făcu cunoştinţa cea maĭ amĕnunţită.

Cu mare curiositate el inspectă toate odăile imperiale, saloanele vaste, apartamentele particulare ale fie-căruĭ membru din familia imperială, avînd de lucru aproape pretutindenĭ.

Mare 'ĭ a fost însă mirarea că nimic din bogăţiele acestor odăĭ nu dispare mulţumită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

furilor, carĭ mișuiaŭ în palat. Anton nu știa că pe cînd lacheiĭ furaŭ lucrurile micĭ, lucrurile de valoare eraŭ păzite de poliția palatuluĭ, care nu se îngrijea de rest. Studiind planul palatuluĭ, Anton se convinsese că sufrageria împĕratuluĭ se afla tocmaĭ de-asupra odăieĭ de sub-sol, unde trăia el cu tîmplariĭ palatuluĭ, iar între acest sub-sol și sufragerie era cordegarda imperială. Această poziţiune a locuinţeĭ sale și a sufrageriei împĕratuluĭ făcea ca dînsul să fie silit a alege tocmaĭ acésta drept locul unde se va produce explosia. Mult îl mîhnea poziţiunea cordegardeĭ, dar dînsul scia că fără jertfe nu se poate obţine nimic, și în sufletul sĕŭ de fanatic sacrifica viața maĭ multor zecimĭ de oamenĭ nevinovaţĭ pentru a 'șĭ ajunge scopul.

Se apropia sosirea ţaruluĭ, și de aceea reparaţiunile și curăţirea palatuluĭ se făceaŭ cu mare activitate. Anton avea maĭ cu seamă mult de lucru: în sufragerie, în cabinetul împĕratuluĭ trebuiaŭ poleite din noŭ toate ușile și alte lucruri. A părăsi palatul, a ieși afară era cu neputinţă. Anton muncea din resputeri.

In Noembrie ţarul sosi din Livadia și încurînd după aceasta, poliţia arestase pe nihilistul polon Kwiatcowsky.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV.

Atentatul în contra Ţarului.

La perchiziţia ce s'a făcut la domiciliul polonului Kwiatcowsky, poliţia a găsit un plan. Acest plan, studiat de către şeful geandarmerieĭ, s'a constatat a fi planul amĕnunţit al palatuluĭ de earnă. Pe plan sufrageria împĕratuluĭ a fost desemnată cu o cruce roşie.

Această descoperire îngriji foarte mult poliţia, care deja ştia că comitetul executiv al partideĭ revoluţionare, condamnase la moarte pe împĕratul Alexandru al II-lea.

Pe de altă parte, descoperirea planuluĭ îngriji nu maĭ puţin şi pe Anton Cojocar.

Posiţiunea sa deveni foarte delicată.

Poliţia palatuluĭ începu a veghea. Un regulament sever privitor la o pază straşnică, fu imediat elaborat; acest regulament deveni obligatoriŭ pentru toţĭ servitoriĭ palatuluĭ.

Poliţia 'şĭ muncea crieriĭ, pentru a descoperi enigma — cruceĭ. Crucea roşie, desemnînd sufrageria împĕratuluĭ, deveni un cauchemar pentru prefectul de poliţie al capitaleĭ. Toate odăile palatuluĭ fură inspectate cu cea maĭ mare minuţiositate, până chiar şi sub-solul. In odaia lucrătorilor a fost cazar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mat un geandarm. Colonelul guardeĭ palatuluĭ, începu a face perchiziție și inspecție aproape în fie-care noapte.

Anton, care deja în acest timp a isbutit să introducă în interiorul palatuluĭ de earnă o cantitate oare-care de dinamită, a fost groaznic surprins, cînd, pentru întîia dată, s'a făcut perchiziție în odaia sa de la palat.

— Era noapte, povestea dînsul tovarășilor sĕĭ, de o dată aud că ușile în sub-solul nostru se deschid și intră colonelul cu șease geandarmĭ. Zîngănitul pintenilor și al sabieĭ, apoĭ vocea colonelului, care ne poruncea ca să ne sculăm, — tot acest sgomot mĕ făcu să săr în picioare. Sub perina mea, aveam dinamită.... Din fericire, geandarmiĭ nicĭ că s'aŭ gîndit a căuta sub perină, și s'aŭ mărginit a scotoci printre lucrurile mele și a celor-l'alțĭ lucrătorĭ tîmplarĭ. După aceasta toțĭ părăsiră odaia noastră.... Numaĭ după ce 'ĭ-am vĕḑut plecațĭ, m'am convins c'am scăpat!

De atuncĭ, perchizițiele deveniră din ce în ce maĭ dese și neașteptate, dar, de oare-ce eraŭ tot-d'a-una foarte superficiale, — ele nu îngrijeaŭ prea mult pe Anton.

Lucru mult maĭ rĕŭ de cît aceste perchizițiĭ, era faptul că, de acum înainte, intrarea din afară și eșirea lucrăto-ilor din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

palat, au fost supuse unor mĕsurĭ polițienești. Fie-care lucrător la intrarea sa în palat, fu supus uneĭ perchiziționĭ minuțioase: se scotocea pînă și prin buzunarele oamenilor, apoĭ eșirile lor din palat se controlaŭ, și eĭ eraŭ nevoiți a purta mereŭ pe piept o placă de aramă cu numĕr. Visitele particularilor fură oprite.

In aceste grele condițiunĭ, Anton trebuia să introducă treptat dinamita în palat, și apoĭ a organisa mina. Polonul Kweatcowsky, fiind arestat, în locul, sĕŭ comitetul executiv al partideĭ revoluționare, puse pe un alt membru al sĕŭ, ca intermediator între Anton și dînsul. Acest altul a fost — *Jeleaboff*.

Natura nervósă, fanatic, un tip de bronz al revoluționarilor ruși, — Jeleaboff grăbea pe Anton, ca să isprăvéscă cit maĭ iute. Cu toate astea însă, era cu neputință a introduce dinamita, de cît cîte o bucățică pe di, și încă această bucățică era necesar a o ascunde bine, la intrarea în palat.

Aceste toate făcură ca mina să se umple încetul cu încetul. La început, Anton ținea dinamita introdusă la palat, sub perină; din această causă el începu a suferi de durerĭ atroce de cap, căcĭ dinamita evaporîndu-se, precum se știe, produce un fel de otrăvire a sîngeluĭ și apoĭ o detracare a întreguluĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sistem nervos. Cînd cantitatea dinamiteĭ deveni destul de mare, Anton a fost silit a o transporta de sub perină, în cufărul sĕŭ, unde 'l băgă tocmaĭ la fund. Acest cufăr, trebuia să serve drept mină. După sfatul unor tehnicĭ, cufărul acesta a fost pus la un unghiŭ, între douĕ zidurĭ capitale, iar pentru a produce explosia, s'aŭ adoptat niște tuburĭ, umplute cu un material special, capabil a se aprinde și a arde, fără contactul cu aerul. Aceste tuburĭ fură calculate pentru un timp necesar, ca omul care le va aplica, să aibă vreme să iasă afară.

Iată întreaga mahinaţiune, care avea să arunce în aer, palatul de earnă al Ţarilor.

Posiţiunea luĭ Anton Cojocar, în curînd deveni de nesuferit. Pururea atent, pentru a nu pierde din vedere absolut nimic din cele carĭ se întîmplaŭ ḑilnic, dînsul maĭ trebuia să vegheze și asupra persoaneĭ sale propriĭ, pentru a nu avea aerul îngrijit, pentru a nu trăda cum-va neliniștea nervoasă.

Rolul sĕŭ, el 'l juca perfect pînă la sfîrșit. Neîncrederea, bănuiala coprinsese întregul palat, spioniĭ bîziiaŭ ca muștele vara, și un singur fapt, un gest incompatibil cu rolul sĕŭ de lucrător-poleitor, eraŭ suficiente pentru a 'l perde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dar voința cu care Anton era înzestrat de natură, 'l ajută în aceste momente grele. Dînsul 'şi îndeplinea misiunea cu aşa energie, în cât chiar geandarmul, care locuia cu lucrătorii împreună, prinsese la urma urmelor o mare simpatie, pentru acest neîndemînatic ţărănoiŭ.

— Ce te scarchinĭ la céfă, mă! 'l dojenea geandarmul, cu tine vorbeşte don' colonel, iar tu cu mîna la ceafa! Mujicule!... Invaţă o dată, pentru Dumneḑeŭ, a fi om ca noĭ!...

Geandarmul avea projectele sale; el caută pentru fata sa o bună partidă, şi s'a oprit asupra luĭ Anton, care ca bun meşteşugar, cu puţină protecţie putea să fie angajat ca lucrător permanent la palat. Anton, care pricepuse projectele geandarmuluĭ, se făcea că ar fi fericit de a deveni soţul feteĭ sale. Această istorie 'ĭ venea cît se poate la îndemînă.

Aşa dar' Anton rĕmînea afară de or-ce bănuială. Dînsul mereŭ acum era ocupat în odăile particulare ale Ţaruluĭ, poleind p'acolo o scară de lemn sculptat. Firește, că poleitul scărilor se făcea în absenţa împĕratuluĭ, dar odată, cînd printr'o întîmplare, Ţarul pe neaşteptate s'a întors la palat, venind din Ţarskoe-Selo, lucrătorul-poleitor, s'a întîlnit faţă în faţă cu autocratul Rusieĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Acésta era singura dată, cînd aŭ stat faţă în faţă aceştĭ doĭ duşmanĭ de moarte.

Această întîmplare, dovedise luĭ Anton, că nicĭ o bănuială în ceia-ce priveşte persoana sa, nu există.

Cu toate astea însă, slugile şi poliţia palatuluĭ vorbeau mereŭ despre nihilişti. Geandarmul ţicea lucrătorilor mereŭ:

— Băgaţĭ de seamă, căcĭ la un nihilist s'a găsit planul palatuluĭ, cu o cruce roşie pe dînsul. Nihiliştiĭ vor să omoare pe Ţarul.

Această noutate, răspîndi gróza printre slugĭ.

Unul din lucrătorĭ, zise o dată geandarmuluĭ:

— Mult aş da, ca să văd vr'odată p'unul din aceştĭ nihilişti. De l'aş întîlni măcar pe stradă.

— D'apoĭ cum să-l recunoştĭ? obiectă Anton.

— Asta-ĭ!... Se vede de o poştă că eştĭ un ţăran... Cum să-l recunoştĭ, ţise geandarmul. Nihilistul se vede de departe, frate. Cînd umblă pe stradă, are aierul posomorît, fioros... şi tot-d'a-una gata la scandal!

Aşa părere avea despre nihiliştĭ, aceştĭ abilĭ conspiratorĭ, — geandarmul din palat. Fereşte, c'acest argus, nu văţuse nicĭ o dată pe un nihilist.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Spre sĕrbătorile Crăciunuluĭ, Anton Cojocar priimi de la administraţiunea palatuluĭ o recompensă de 10 ruble.

Şi misiunea sa se apropia de desnodământ.

Deja peste treĭ puduri (60 kilograme) de dinamită, eraŭ în cufĕrul sĕŭ. Această cantitate, după calcula technicilor, era îndestulătoare, pentru a arunca în aier partea palatuluĭ cu sufrageria, fără a vĕtăma întregul palat, locuit de o mulţime de oameni.

— Să menajăm viaţa oamenilor nevinovaţi! insista mereŭ Jeleaboff, membrul comitetuluĭ executiv.

— Cum să menajăm? rĕspundea Anton. Orĭ-ce vom face, de sigur că în catastrofă vor peri cel puţin vr'o 50 de oameni, apoĭ părerea mea este că maĭ bine să pearĕ aceştĭ nevinovaţĭ cu un folos pentră causă, de cît să piară de geaba, fără ca să omorîm pe Ţarul.

Şi dĕnsul cerea mereu de la comitet o cantitate maĭ mare de dinamită.

Cu toate astea, comitetul a hotărît ca cantitatea introdusă a dinamiteĭ, e deja suficientă. Aşa fiind, comitetul executiv dete ordine a isprăvi. Momentul de ales era fixat.

Pentru ca planul să poată fi pus în aplicare, douĕ condiţiunĭ eraŭ necesare: Trebuia ca Ţarul să fie în sufragerie, şi în acelaş

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

timp, Anton în sub-sol, fără ca acolo să fie alt-cineva din lucrătorĭ.

In sufragerie, Ţarul 'şĭ lua dejunul, şi prînzul, fie-ce ḑi, aproape la aceiaşĭ oră, însă cu o neregulă de vr'o 20 de minute, în ceia ce priveşte pe locuitorĭĭ din subsol, apoĭ totul depindea de simpla întîmplare. Adese-orĭ s'a întîmplat deja, şi Anton acésta observase bine, că tocmaĭ la orele de prînz, — subsolul rĕmînea deşert de orĭce lucrător.

In luna Fevruarie, când totul a fost gata, şi Anton s'a hotărît a arunca palatul în aer, — de maĭ multe ḑile deja condiţiunile de maĭ sus nu 'l favorisaŭ.

In aceste ḑile, el se întîlnea pe piaţa Amiralităţeĭ de lîngă palat, cu unul din membriĭ comitetuluĭ executiv, şi trecînd pe lîngă acesta îmbrobodit de ceaţa umedă a anotimpuluĭ, ḑicea posomorît:

— Nu s'a putut!

Aşa trecură maĭ multe ḑile.

In fine, într'o ḑi, anume la 5 Fevruarie, Anton spre orele 7 seara, ieşi din palat, şi apropiindu-se de Jeleaboff, care 'l aşteptă la unul din colţurile pieţeĭ, 'ĭ ḑise:

— Gata!

Peste un minut după aceasta, un sgomot asurzitor se auḑi. Dinamita a explodat. Toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

luminile din marele edificiŭ a palatuluĭ de iarnă s'aŭ stins, piaţa Amiralităţeĭ se înfundă în întuneric, de oare-ce explosia dărîmase conductul principal de gaz aerian.

Dar ce grozăvenie se ascundea în acest întuneric? Ce s'a întîmplat acolo — în palatul groazniculuĭ autocrat?

Trăeşte el? Cîte vieţĭ nevinovate s'aŭ stins de acţiunea fanaticuluĭ nihilist?

Nicĭ Anton, nicĭ Jeliaboff, nu ştiaŭ nimic. Deja lumea alerga din toate părţile spre palat, deja o companie de pompierĭ sosi la faţa loculuĭ. Oameniĭ aceştĭ, scoteaŭ ceva din palat, şi la lumina făclielor aprinse, se putea vedea, că — eraŭ nişte cadavre. Eraŭ foarte multe....

Dar *el?* Ce s'a făcut cu dînsul?

Anton cu Jeleaboff, trebuiau să se depărteze de locul sinistruluĭ. Pentru Anton Cojocar, un adăpost, sigur, era deja pregătit; nicĭ o poliţie în lume, cît de dibace, nu l'ar fi putut găsi.

Obosit, sdruncinat moralicește, abia ţiindu-se în picioare, groaznicul atentator la viaţa împăratuluĭ, deveni acum blînd ca mielul.

A scăpat! A scăpat! exclama el, aflînd a doua ḑi că Ţarul a scăpat, şi că groaznica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

explozie a curmat viaţa la 53 nenorociţi, nevinovaţi.

Această ştire, produse o impresiune sdrobitoare asupra luĭ Anton, el căḑu bolnav de frigurile nervoase, care abia nu 'l-aŭ culcat în mormînt. Aiurînd, cuprins de delir, bolnavul tot se plîngea, că a fost amăgit de comitetul executiv:

— Trebuia maĭ multă dinamită! striga el, trebuĭ ca întregul palat să sboare în aer!

Insănătoşîndu-se, Anton n'a ertat luĭ Jeleaboff nicĭ o dată, c'acesta 'l grăbise să dea foc mineĭ. El consideră pe acest membru al comitetuluĭ executiv — ca vinovat de nereuşită.

Arestarea luĭ Anton.

Schiţînd în această scriere tipurile nihiliste, sunt nevoit a deschide aci o paranteză. Descriind sub nişte pseudonime pe uniĭ din nihilişti, eŭ în curgerea povestireĭ mele, m'am ţinut riguros de adevĕrul evenimentelor descrise; materialul pentru asta, 'l-am cules în archiva mea. Vorbind în capitolul trecut de atentatul în contra Ţaruluĭ, am rĕmas, precum a vĕḑut cititorul, credincios roluluĭ meŭ de povestitor, fără a emite vr'o părere personală, în ceia-ce pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vesce atitudinea mea față cu lugubrele evenimente. Acum, înainte de a urma șirul povestireĭ, cred necesar a eși din această reservă, intolerabilă pentru mine, care nu admit principiul biblic „ochiŭ pentru ochiŭ, și dinte pentru dinte".

Causele curate cer mijloace asemenea curate — iată părerea mea. De aceia, eŭ, sunt pentru orĭ-ce mijloace de luptă în contra sistemuluĭ care domnește în Rusia, fără însă a admite asasinate oculte, fie a vreunuĭ spion, fie chiar a groasniculuĭ Tiran.

Firește, că într'o țară semi-sălbatică ca Rusia — asasinatul politic este un ce logic, natural, un ce strîns legat cu existența temnițelor, fără-de-legilor, Siberieĭ și a tiranieĭ medievale. Pentru a se convinge de acest lucru, e destul de a compara scrierile medievale ale Ughenoților și puritanilor din secoliĭ XVI—XVII [1]) cu proclamațiunile nihiliștilor — acelaș limbagiŭ, acelaș fanatism, aceiașĭ credință în dreptul poporuluĭ de a condamna la moarte pe monarchul sĕŭ.

După însănătoșirea luĭ Anton, comitetul executiv 'l-a expediat în curênd la Odesa,

---

[1]) Poynet. *A short treatise of political power*. 1558. Hubert Languet *Vindiciae contra tyrannos*, 1579. — Milton, *Pro populo anglicano defensio*, 1651 etc. etc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

unde el deveni membrul grupului revoluționar întocmit de Covalsky. Din acest grup, făcea parte pe atunci și Stefan Stambuloff, marele om de stat al Bulgariei.

După procesul lui Covalsky, spînzurat, Anton, care a fost arestat de poliție sub numele fals de Graceff, s'a văzut condamnat la exil și expediat la Pinega.

Aci, în acest oraș pierdut în mijlocul tundrelor[1]) de la nord, exilatul a trăit aproape doui ani. Viața monotonă de exilat, nu era făcută pentru natura ardinte, temperamentul viu și activ a lui Anton. Desperat de această monotonie, dînsul se hotărî a fugi. Era greu, foarte greu să străbată mlaștinele desolate, în mijlocul cărora se afla locul său de exil, era și mai greu a înșela vigilența poliției locale, sub supravegherea căreia dînsul trăia — dar, cu toate acestea, el hotărî a părăsi exilul și a se intoarce la Petersburg, pentru a lua din nou parte activă la luptele partidei nihiliste cu tirania.

Din cauza intensității sforțărilor, pe cari partidul revoluționar pe acele vremuri întrebuința în lungul șir al conspirațiunilor sale, exilații, ca și prisonierii de resbel, erau cu desăvîrșire uitați, și relațiele cu ei

---

[1]) Mlaștine întinse și acoperite cu tufiș.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

abia existaŭ. Tocmaĭ din această causă, Anton și tovarășiĭ sĕĭ de exil din orășelul Pinega, eraŭ lipsiți de toate, nu știaŭ aproape nimic despre mersul lupteĭ și n'aveaŭ absolut nicĭ un ajutor din afară. In asemenea împrejurărĭ, firește că fuga din exil, devenia și maĭ anevoioasă. Pentru a fugi, pentru a se pregăti de fugă, Anton cu chiŭ și vaĭ a putut aduna vr'o 20 de ruble (50 leĭ). A maĭ adăsta, el n'avea răbdare.

Ploile de toamnă deja începuseră, și în curênd tundrele eraŭ să devie cu desĕvîrșire netrecĕtóre, apoĭ după o toamnă scurtă era să vie o iarnă aspră, cu zăpeḑile marĭ, cu viscole și ger. Așa dar trebuia grăbită ora plecăriĭ, saŭ era necesar a părăsi orĭce încercare de fugă, până la anul viitor. Anton hotărî a fugi imediat; el se înțelese despre aceasta cu un alt exilat, Orloff, care, fiind internat în orășelul Cholmogorĭ, ĭ-a desemnat un loc a-nume de întîlnire. Odată ajunșĭ la acest loc, ambiĭ fugarĭ eraŭ să călătorească împreună.

Propriŭ ḑis, orășelul Pinega e înconjurat de păduri seculare, carĭ se întind spre sud pe maĭ multe sutimĭ de chilometre, iar spre nord se mărginesc cu tundrele nemărginite; în aceste păduri mlăștinoase, e foarte lesne de rĕtăcit, foarte lesne de a pieri de foame,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fără a găsi în cale vre-o locuință de om. Adese ori, călătorul în aceste păduri sălbatice, întâlnește în cale urși și potaie de lupi, adese-ori noaptea vede scânteind de pe copaci ochii fosforescenți ai pisicei sălbatice, și rare ori, foarte rar, câte vr'un vînător aborigen, locuitorul tăcut al acestei țări neospitaliere.

Oamenii din lumea civilisată, europenii, in general, când își închipuiesc asemenea țări sălbatice, le consideră situate în fundul Africei, și nici unuia din ei nu-i trece prin gând că în Rusia europeană, colo la nord, există guvernăminte întregi, ca de pildă guvernământul Arhanghelsc, egal unei Franțe și jumătate, și care în întregimea sa se compune numai și numai din păduri și mlaștini. In mijlocul acestor păduri și mlaștini, guvernul Țarilor exilează pe inamicii săi de moarte.

Călătoria *per pedes apostolorum* nu înspăimînta de loc pe Anton, de și acest fel de călătorie trebuia să dureze ḑile întregi și calea sa trebuia să treacă prin desișul necunoscut al pădurilor. Ursul, lupul, ba chiar potaiele de lupi nu'l înspăimîntaŭ; el n'avea frică de cât de geandarmul rus, această unică specie de *homo sapiens*, care există în imperiul muscalilor. Dar tocmai pentru a scăpa din ghia-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rele acestei bestii, lucrul cel mai bun era să fugă în desișul pădurilor, unde trăiesc urșii și lupii.

Și Anton părăsi într'o seară orășelul Pinega, pășind cu încredere sub cupola verde a brazilor, și dispărând în curênd în mijlocul pădurilor. Cu inima tresăltândă de bucurie, cu pieptul, care se ridica slobod, aspirând aerul curat al pădurei, Anton se călăuzea în calea sa cu ajutorul unei busole.

In pădurile guvernământului Vologda și parte în guvernământul Arhanghelsk, țăranii vînători aŭ obiceiul de a se folosi de busolă; în pădurile tristei lor patrii, ca și pe mare, omul nu se poate orienta de cât după stele sau cu ajutorul busolei.

Drumul era foarte greŭ. Adese orî cărările ce șerpuiaŭ prin desiș, eraŭ stavilite cu trunchiurile giganților, culcați la pământ de furtună, alăturea cărarea era tăiată de mlaștini, acoperite cu un covor verde de plante, care înșeală pe călător și-l atrag în mrejele sale fără fund. Mereŭ, mereŭ, trebuia ocolite aceste locurî primejdioase, mereŭ trebuia lungită calea și fără de aceasta deja lungă și obositoare.

Se înoptase. Sub cupola deasă a arborilor seculari, noaptea e neagră ca besna, căci în fundul pădurilor nu pĕtrunde acea lumină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

difusă a ceruluĭ, care aproape nu dispare nicĭ o dată sub cerul nemărginit al câmpielor. O ploae măruntă începu a cădea. Această schimbare a timpuluĭ era favorabilă fugaruluĭ, dar de altă parte sili pe Anton de a se opri. Ostenit, dênsul în curând îșĭ găsi un locșor maĭ uscat, se culcă pe un strat moale de frunze uscate, și acoperindu-se cu cojocul adormi ca un copil. De asupra sa vîntul de toamnă cânta cântecul sĕŭ monoton, iar de pe crĕngile brazilor legănațĭ de vînt picuraŭ lacrimĭ de ploaie.

Dimineaţa, Anton descoperi un ce neplăcut; proviziunea sa de pâine era rĕŭ muiată și turtită. Imbucând ceva din merindele ce dênsul avea în desagă, fugarul păși înainte. Ploua ziua întreagă; pământul devenise foarte alunecos, iar pădurea din ce în ce maĭ sĕlbatică. Părea că pe aceste locurĭ, nicĭ o dată încă piciorul omuluĭ nu călcase. Această priveliște sĕlbatică a pădureĭ, începu a 'l îngriji. De și avea compas, totușĭ începu a se îndoi, dacă nu cum-va a rĕtăcit. Aŭ maĭ trecut vr'o treĭ ḑile. Incetul cu încetul Anton prinse curagiŭ; acum nu se maĭ temea de a fi prins, era convins că s'a depărtat îndestul de locul de exil. Seara, când se însera bine, el îșĭ făcea acum câte un foc, la care se încălzea și 'șĭ usca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

hainele. Picioarele, obicĭnuindu-se la umblet, nu'l maĭ dureaŭ așa, și dênsul începu chiar a cânta și a șuera, pentru a turbura puțin liniștea groasnică a pădurilor. Un singur lucru îl plictisise — merindele din desacĭ, din cauza ploilor și umezeleĭ, se prefăcuse într'un fel de turtă, de nu se maĭ distingea de e pâine saŭ aluat, amestecat cu untură și pește sărat. In fine plóia stătu și în a cincea ḑi Anton observă că pădurea începuse a se rări; peste puțin după aceasta dênsul ieși în câmp.

Inaintea sa se desfășura o priveliște frumoasă. Un orizont imens împrejurul sĕŭ — iar colo în depărtare șerpuia un rîŭ albastru cu niște maluri smălțuite, cu insule verḑĭ, carĭ se perdeaŭ în depărtare. Tocmaĭ spre acest rîŭ și trebuia, după planul sĕŭ, să iasă dênsul. Acum era necesar ca să se grăbească, pentru a se întîlni cu tovarășul sĕŭ Orloff. El se apropie de mal, unde credea că v'a da peste vr'un pescar, care să 'l treacă dincolo de rîŭ. In adevĕr, pe malul rîuluĭ dênsul găsi o mulțime de pescarĭ cu luntrele lor, dar nicĭ unul n'a vrut să'l ducă, zicênd că sunt ocupațĭ. In fine, după multă stăruință, unul din pescarĭ consimți și 'l transporte peste rîŭ. Debarcând pe mal, An-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ton în curênd veni acolo, unde avea să se întâlnéscă cu Orloff, dar nu 'l găsi.

Ce să facă?

Hotărî să mai aștepte; așteptă el trei ḑile, pênă avu merinde, iar după ce merindele s'aŭ isprăvit, Anton se vĕzu silit a merge înainte.

De acu înainte avea să meargă prin locurĭ populate, decĭ trebuia să bage bine de samă, ca să nu cază cum-va în mânile poliţieĭ. In curênd el ¡ajunse la un pod peste rîul Dvina. Acest punct, precum știa el, e cel mai primejdios, căcĭ tocmaĭ aci de obiceiŭ poliţia stătea la pîndă și pîndea pe fugarĭ. Ajungênd la un sat, Anton întîlni în cale pe un locuitor, care privindu-l cam chiorîș îl opri și-ĭ zise:

— Unde mergĭ? Spre pod?

— Da.

— Apoĭ prost eratic maĭ eștĭ!

— De ce?

— Cum de ce? Nu știĭ, omule, că la pod poliţia vĕ prinde, ca pe niște potîrnichĭ... Acum, tocmaĭ geandarmiĭ staŭ acolo la pîndă, prin tóte satele, pe la noĭ s'a dat ordinĭ la primarĭ ca să vegheze, căcĭ douĭ arestanţi aŭ fugit. Pe unul din aceștia l'aŭ și prins deja, acum aștéptă poliţia și pe cel-l-alt...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Așa a aflat Anton, cum că Orloff e prins. Țăranul care 'l bănuise, îi zise în urmă:

— Fugi d'aci, și ascunde-te pe unde știi, că văd cine ești! Te vor prinde pe la noi, vom fi siliți să dăm caii și căruța ca să te ducem cu geandarmi pênă la Arhanghelsc, și acum avem de lucru. Nici de tine, nici de noi nu e bine.

Așa a scăpat Anton de capcana geandarmilor.

El a venit la Petersburg, împreună cu o echipă de lucrători. Peste o lună însă fu arestat și condamnat sub nume falș ca vagabond la un an de închisóre. Rĕcind în închisóre, Anton căpătă pneumonie și muri la spital, fără ca guvernul rus să fi aflat ce dușman groasnic al absolutismului se ascundea sub masca unui ordinar eratic.

Așa s'a stins acest om de o energie fără seamăn *).

---

*) Intĕia ediție a acestei povestiri s'a tipărit în „*Revista Nouă*“ anul al VII-lea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr